

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ω ΤΑΦΟΣ ΤΩΝ ΤΑΦΩΝ ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ! (Γ. Β. Μ.) 97
- Ο ΙΣΚΙΟΣ (Ποίημα Πόπης Μανωλοπούλου) 101
- ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΕΣ ΤΟΥ ΥΠΑΡΕΙΣΜΟΥ ΕΝΑΝΤΙ
ΤΟΥ ΟΡΘΟΥ ΛΟΓΟΥ (Βασ. Κ. Σταθάκη) 102
- ΤΡΕΙΣ ΣΤΑΥΡΟΙ (Ποίημα Φιλήμονος Καπάσογλου) 108
- ΦΥΣΙΚΕΣ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΟΤΙ... ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΘΕΟΣ
(Ν. Α. Κατσάνου)..... 109
- ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (Δημ. Γ. Κουτρούμπα).... 112
- Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ (Γεωργ. Μαυρικάκη)..... 117
- ΕΘΝΙΚΗ ΑΠΩΛΕΙΑ Η ΕΚΔΗΜΙΑ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΤΖΙΑΦΕΤΑ
(Χριστοφόρου Διακοπούλου)..... 119
- ΕΠΙΚΑΙΡΑ (Π. Κλωνάρη) 121
- ΣΧΟΛΙΑ (Τομέα Τύπου τής Χ.Ε.Ε.) 223
- ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ..... 127

ΕΤΟΣ 56ον

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1993

ΑΡΙΘ. 540

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ
ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΜΙΑ ΕΛΠΙΔΑ:
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Υ Π Ο
ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ
Ψυχιάτρου

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μέρος Πρώτο
ΣΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΤΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Κεφάλαιο Πρώτο
ΤΟ ΑΛΜΑ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ

1. Ούτε μηχανή ούτε ζώο. 2. 'Η προοδευτική πορεία. 3. 'Ιδιαίτερα βοθητικά γνωρίσματα. 4. 'Η ιστορία τής ανθρωπίνης προσωπικότητος. 5. 'Η ανθρωπίνη δραστηριότης.

Κεφάλαιο Δεύτερο
ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ — ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ
1. 'Η συνάντηση με τὸ χρόνο. 2. 'Η συνάντηση με τὸν ἄλλο. 3. 'Η γέτης. 4. Θετική καὶ ἀρνητική στάση.

Κεφάλαιο Τρίτο
ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ ΒΙΟΥ
1. Καθολικότης, αἰτιότης, προσανατολισμός. 2. Τελικές φάσεις πνευματικῆς καρποφορίας.

Μέρος Δεύτερο
Η ΠΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΤΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΟΙ ΑΞΙΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Κεφάλαιο Πρώτο
Η ΑΡΧΙΚΗ ΤΕΤΡΑΛΟΓΙΑ
1. 'Ελευθερία. 2. Δικαιοσύνη. 3. Σωφροσύνη. 4. 'Ανδρεία.

Κεφάλαιο Δεύτερο
ΟΤΑΝ ΖΗ Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ
1. Ειρήνη. 2. Χαρά. 3. 'Αλήθεια ὡς τὴν 'Αγάπη. 4. Πρὸς τὴν Πηγὴ: τὸ "Άγιον.

*Κεντρικὴ διάθεσις: Γραφεῖα περιοδικῶ «'Ακτῖνες»,
Καρότυπη 14, 'Αθήναι 105 61 — Τηλ. 3235023*

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 56ον

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1993

Άριθ. 540

«Ω ΤΑΦΟΣ ΤΩΝ ΤΑΦΩΝ ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ !»

Ἡ Ἀνάσταση γὰρ τὸν Χριστιανισμό εἶναι ἡ βάση καὶ τὸ θεμέλιό του. Πολλοὶ σωστά εἶπαν, πὼς ὀλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Χριστιανισμοῦ στηρίζεται πάνω σ' ἓνα κενὸ μνήμα. Ἀφαιρέσετε αὐτὸ τὸ κενὸ μνήμα καὶ τότε ὀλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Χριστιανισμοῦ καταρρέει.

Αὐτὴ τὴν τοποθέτηση κάνει πρῶτος ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Ὁ ἀνυπερβλητὸς αὐτὸς κήρυκας τῆς Ἀναστάσεως δίνει τίς ἀληθινὲς πνευματικὲς καὶ θεολογικὲς τῆς διαστάσεις. Συνδέει ἅμεσα τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν μὲ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ:

«...Εἰ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν...ἐλεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἔσμεν». (Α' Κορ. ιε' 12 - 20).

***

Καὶ δὲν εἶναι ἡ μόνη μαρτυρία. Ὁλόκληρη ἡ ζωὴ καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου ἦταν μιὰ διακήρυξη τῆς Ἀναστάσεως. Τὸ ἐλπιδοφόρο πιστεύω του, ποῦ θὰ ἔφερνε τὸ ξεκαινούργωμα ἑνὸς γερασμένου καὶ φθαρμένου κόσμου, ἀ-

πὸ ἐκεῖ ξεκινάει. Γιὰ τὸν Παῦλο ἡ Ἀνάσταση εἶναι ὁ θρίαμβος τῆς πίστεως, ἡ κατάργησις τοῦ θανάτου, ἡ ἐξάλειψις τῆς ἁμαρτίας, ἡ καινούργια ἐν Χριστῷ ζωὴ.

Μοναδικὲς εἶναι οἱ διαστάσεις, ποῦ παίρνει ἡ Ἀνάσταση στὸν «μάρτυρα αὐτὸν τῆς Ἀναστάσεως». Σημαία του εἶναι ἡ διδασκαλία, ποῦ παρέλαβε καὶ ἀποτελοῦσε ὁμολογία πίστεως γιὰ τὴν πρώτη Ἐκκλησία. Σὰς παρέδωκα πρῶτα ἀπὸ ὅλα, θὰ πῆ στοὺς Κορινθίους, αὐτὸ ποῦ κι ἐγὼ παρέλαβα... Τί; «Ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν... καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ...».

Καὶ δὲν σταματᾷ ὡς ἐδῶ. Ἐμβαθύνει ὅσο ἴσως κανένας ἄλλος στὸ μεγάλο νόημα τῆς Ἀναστάσεως. Χωρὶς τὴν Ἀνάσταση δὲν ὑπάρχει τίποτα. Ματαία ἡ πίστις, κενὸ καὶ τὸ κήρυγμα, ὁ ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι δέσμιος στὶς ἁμαρτίες του.

Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότητα. Ὁ Χριστὸς «παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν» (Ρωμ. δ' 25). Ἐδῶ κρύβεται ὀλόκληρο τὸ μυστήριον τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ Σωτῆρα Χριστοῦ. Ἐπαθε γιὰ τίς ἁμαρτίες μας καὶ ἀναστήθηκε γιὰ τὴν

δικαίωσή μας. Ἡ δικαίωσή μας δηλαδή ἀποκτᾶται μὲ τὴν πίστη μας στὴν Ἀνάσταση καὶ μὲ τὴν συμμόρφωση τῆς ζωῆς μας σ' Αὐτήν. Ὁ ἀναμάρτητος Κύριος πέθανε γιὰ τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ. Καὶ αὐτὸ δείχνει πόσο τρομερὸ εἶναι τὸ τίμημα τῆς ἁμαρτίας, ποῦ ἀποτελεῖ τὴν πρώτη αἰτία τοῦ θανάτου, τοῦ σωματικοῦ καὶ πνευματικοῦ.

★ ★ ★

Ἐπομένως ἡ ἁμαρτία, σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλία τοῦ θεοῦ Παύλου, δὲν εἶναι ἀπλῶς φθορὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἄρνηση τοῦ συνανθρώπου, ἀνταρσία κατὰ τοῦ Θεοῦ. Εἶναι σπορὰ θανάτου στὰ μυστικά βάθη τῆς ψυχῆς μας, καλλιέργεια τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς νεκρώσεως. Εἶναι «θάνατος τοῦ ἀθανάτου», τῆς ἀθάνατης καὶ ἀτίμητης ψυχῆς μὲ πνευματικὴ φυσικὰ ἔννοια. «Καὶ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις... συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ... καὶ συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ...» (Ἐφεσ. β' 5 - 6).

Αὐτὴ ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνάσταση πραγματοποιεῖται μονάχα ἐν Χριστῷ. «Ἐγειρε ὁ καθεὺδων, φωνάζει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιπαύσει σοι ὁ Χριστός» (Ἐφεσ. ε' 14). Σήκω ἐσὺ ποῦ κοιμᾶσαι τὸν ὕπνο τῆς ἁμαρτίας, πετάξου ὀρθὸς ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς νεκροὺς τῆς ἁμαρτίας καὶ θὰ σὲ φωτίσει ὁ Χριστός.

Ἡ ἀπέραντη ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ στὸν οὐράνιο Πατέρα Του καὶ στοὺς ἀδελφούς του τὸν ἔφερε στὴ γῆ καὶ ἔγινε ἄνθρωπος ὁμοιος μὲ μᾶς, χωρὶς ἁμαρτία καὶ σήκωσε πάνω του ὅλο τὸ βάρος τῶν δικῶν μας ἁμαρτιῶν. «Ἀνήνεγκε τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον».

★ ★ ★

Ὁ Χριστός, λοιπόν, νίκησε διὰ τοῦ θανάτου τὸν θάνατο. Καὶ ἡ νίκη Του ἔγινε καὶ δική μας νίκη. Εἶναι ὁ νέος Ἀδὰμ καὶ νίκησε σὰν δικός μας ἀντιπρόσωπος. Ἔτσι ἡ ἀνάστασή του ἀποτελεῖ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὀλόκληρη τὴν ἀρχὴ ἑνὸς νέου κόσμου, ἀναγεννημένου, μιᾶς νέας δημιουργίας, ὅπου ἡ θεϊκὴ ἀγάπη νικάει τὴν ἁμαρτία καὶ τὸν θάνατο.

Ἡ χριστιανικὴ σκέψη στὸν θάνατο τοῦ Χριστοῦ, πάνω στὸν σταυρό, βλέπει τὴν πιὸ μεγάλη ἀγάπη, ποῦ ἦταν δυνατὸν νὰ ὑπάρξει. Ἡ σταυρωμένη ἀγάπη μᾶς προσφέρει τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν συνδιαλλαγὴ μὲ τὴν προδομένη ἀγάπη τοῦ οὐράνιου Πατέρα. Ἡ ἀπόδειξη τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ ἡ ὀριστικὴ νίκη κατὰ τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ, ποῦ ἐγκαινιάζει γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἕνα νέο κόσμο χωρὶς τὸν φόβο τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου.

Μετὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ὁ θάνατος φυσικὰ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει, ἀλλὰ χωρὶς δύναμη. Μοιάζει μὲ φίδι χωρὶς δηλητήριο. Ἐχει χάσει τὸ κεντρί του. Γιὰ τὸν πιστὸ εἶναι πιά μιὰ φωτεινὴ ἀλλαγὴ. Τὸ πέρασμα στὴν ἀληθινὴ ζωὴ, στὴν αἰωνιότητα. Ὁ ἄδειος τάφος τοῦ Χριστοῦ ἔγινε τὸ ἀνεξάντλητο κεφαλάρι θείας ζωῆς καὶ ἀθανασίας.

«Ὡ τάφος ἀθανασίας χωρίον! Ὡ τάφος ἀναστάσεως ἐργαστήριον! Ὡ τάφος τῶν τάφων κατάλυσις! Ὡ τάφος ἐν ᾧ θάνατος τοῦ εἶναι θάνατος παύεται! Ὡ τάφος ἐν ᾧ ζωὴ φύεται πέρας οὐκ ἔχουσα!», ἀναφωνεῖ ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ ἡ φωνὴ του ἀποτελεῖ τὸν ἀντίλαλο τῆς φωνῆς τοῦ θεοῦ Παύλου.

★ ★ ★

Αὐτὴ ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἕνα γεγονός μοναδικὸ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος καὶ δὲν πρέπει νὰ

συγγέεται με καμιά άλλη προηγούμενη ανάσταση. Οί νεκροί, που επανήλθαν στην ζωή πέθαναν και πάλι. 'Ο «Χριστός έγερθείς οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει» (Ρωμ. στ' 9).

'Η νίκη τοῦ Χριστοῦ πάνω στὸν θάνατο εἶναι ἡ μεγάλη στιγμή τῆς ιστορίας. Ἀνορθώνει τὸν πεσμένο ἄνθρωπο καὶ τοῦ ἀνοίγει τὸν δρόμο τῆς πιδ μεγάλης ἐλπίδας καὶ χαρᾶς. 'Ο ἀπόστολος Παῦλος δὲν θὰ παύσει νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνη:

'Ο Χριστὸς εἰσηλθε στὸν Οὐρανὸ καὶ γιὰ λογαριασμὸ δικό μας. «**Συνήγειρε καὶ συνεκάθισε καὶ ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις**» (Ἐφες. β' 6). 'Ο Κύριος εἶναι ὁ «**πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν**» (Κολασ. α' 18). Προηγήθηκε γιὰ νὰ ἀκολουθήσουμε. 'Η Ἀνάστασή του εἶναι τὸ προμῆνυμα καὶ τὸ πρότυπο καὶ τῆς δικῆς μας ἀναστάσεως στὴ νέα ζωή, ποῦ δὲν θὰ ὑπάρχη οὔτε θάνατος, οὔτε ἁμαρτία, οὔτε δάκρυα. «**Ὁ Θεὸς καὶ τὸν Κύριον ἤγειρε καὶ ἡμᾶς ἐξεγερεὶ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ**» (Α' Κορινθ. στ' 14). Αὐτὸ εἶναι τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τῆς χριστιανικῆς ἐλπίδας, ὁ βράχος τῆς πίστεως πάνω στὸν ὁποῖο συντρίβονται ὅλα τὰ κύματα τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀπελπισίας.

***

Αὐτὴν τὴν βαρύτητα δίνει στὴν Ἀνάσταση τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου. Τὸ λυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Κυρίου δὲν περιορίζεται στὴν σάρκωση, στὴν γήινη πορεία Του καὶ στὸν σταυρικὸ θάνατό Του. Ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν Ἀνάστασή Του. Κάτι περισσότερο. 'Η Ἀνάσταση φωτίζει ὀλόκληρο τὸ ἔργο Του, γιατί ἐκεῖ συγκεντρώνεται ὀλόκληρο τὸ μυστήριο τῆς σωτηρίας μας. Ἔτσι ἡ Ἀνάσταση δὲν εἶναι ὁ ἐπίλογος. Εἶναι ὁ πρόλογος μιᾶς νέας ζωῆς γιὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς,

γιὰ ὅλους τοὺς «**κίους τῆς ἀναστάσεως**».

'Η φθορὰ καὶ ὁ θάνατος δὲν μπόρεσαν νὰ κρατήσουν τὸν Ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μιὰ μακρυνὴ ἱστορία οὔτε μιὰ ἀπλὴ διδασκαλία. Εἶναι μιὰ παντοτεινὴ ἀλήθεια. "Ὅσοι συνδέονται διὰ τῆς πίστεως μὲ τὸν Σωτῆρα Χριστὸ καὶ ζοῦν τὴν ζωὴ τῆς Ἀναστάσεώς Του δὲν γνωρίζουν θάνατο, **«μεταβαίνουν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν»**.

Πῶς γίνεται αὐτὸ καὶ πῶς οικειώνεται ἀπὸ ἡμᾶς; 'Ο συλλογισμὸς τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἶναι βαθὺς ἀλλὰ καὶ ἀπλός. 'Ο θάνατος καὶ ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, μᾶς λέει, μᾶς ἔφεραν τὴν σωτηρία. Μὲ τὸ βάπτισμα ὁ κάθε πιστὸς «**συνετάφη**» μὲ τὸν Χριστό. Αὐτὸς ὁ θάνατος σημαίνει τὸ τέλος τῆς σαρκικῆς ζωῆς μας, τῆς ζωῆς μας κατὰ σάρκα, τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος. Δὲν ἔχουμε πιά τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦμε τὴν ζωὴ τῆς σάρκας καὶ τῶν νεκρῶν ἔργων. «**Ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος συνεστωρώθη**» μὲ τὸν Χριστό (Ρωμ. στ' 6). Ἐνωμένοι τοῦ λοιποῦ μὲ τὸν Χριστὸ ζοῦμε μιὰ καινούργια ζωή, τὴν ζωὴ τῆς Ἀναστάσεως, μακριὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ σκότους, «**ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντες**» (Ρωμ. στ' 13).

'Η Ἀνάσταση, λοιπόν, τοῦ Χριστοῦ, ποῦ εἶναι ἡ ἐγγύηση καὶ τῆς δικῆς μας ἀναστάσεως εἶναι τὸ θεμέλιο τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ αὐτὴ ἡ Ἀνάσταση εἶναι ἓνα γεγονός ἱστορικὸ, ποῦ ὄχι μόνο γιὰ τὸν Παῦλο, ἀλλὰ γιὰ ὅλους τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς πρώτους Χριστιανούς ἀποτελεῖ τὸ θριαμβευτικὸ πιστεύω.

***

'Η διδασκαλία τῶν τριῶν πρώτων Εὐαγγελιστῶν καὶ ἰδιαίτερα ἡ θεολογία τοῦ Εὐαγγελιστῆ τῆς ἀγάπης ἐκεῖ ἔχουν τὴν βάση τους. "Ὅσες φορές γίνεται λόγος γιὰ τὸ μεσσιανικὸ ἔργο τοῦ Κυρίου,

ὁ θάνατος καὶ ἡ Ἀνάστασις ἀναφέρονται μαζί. Ὁ λόγος Του στοὺς μαθητὲς στὴν πορεία πρὸς Ἑμμαοὺς εἶναι ἀκόμα πιὸ ἀποκαλυπτικός: «**Οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;**» (Λουκ. κδ' 26). Τί σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά; Ἡ Ἀνάστασις δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐπαναφορά στὴ ζωὴ. Εἶναι εἴσοδος στὴν δόξα τοῦ Οὐρανοῦ.

Ἀλλὰ τὸ κήρυγμα τῆς παρθενικῆς Ἐκκλησίας, ποῦ ἀλλοῦ στηρίζεται; Τὰ κηρύγματα τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἀναφέρονται συχνὰ στὴν Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρα Χριστοῦ. Στὴν πρώτη του προσφώνηση στοὺς ἀδελφούς, με ἀφορμὴ τὴν ἐκλογή νέου μαθητῆ στὴ θέση τοῦ Ἰούδα, ἀπαριθμεῖ τὶς προϋποθέσεις, ποῦ πρέπει νὰ ἔχη ὁ νέος ἀπόστολος καὶ τὸ ἔργο του θὰ εἶναι νὰ γίνῃ μάρτυρας

τῆς Ἀναστάσεως (Πράξ. α' 22). Τὸ ἀποστολικὸ δηλαδὴ κήρυγμα θὰ εἶναι ἡ ἐξαγγελία τοῦ ἀναστάσιμου θριάμβου.

Τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἐγκαινιάζει τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα με μιὰ διακήρυξη, τὴν διακήρυξη τῆς Ἀναστάσεως. Ἡ δόξα τοῦ Ἐσταυρωμένου, ἡ πραγματοποίησι τῶν προφητειῶν, ὁ θρίαμβος τῆς ζωῆς πάνω στὸν θάνατο. Ἡ Ἀνάστασις εἶναι τὸ κλειδί γιὰ τὴν κατανόηση ὅλων τῶν μυστηρίων τῆς πίστεως, τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Μεσσία. Καὶ μιὰ ἀπλὴ ματιὰ στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἀρκεῖ, γιὰ νὰ ἀντιληφθῆ κανεὶς ἀπὸ ποῦ ἀντλοῦσε ἡ πρώτη Ἐκκλησία τὴν ἀκατάβλητη δύναμη στὴ μαρτυρικὴ πορεία της.

Γ. Β. Μ.

Ο ΙΣΚΙΟΣ...

Φύγαν οί ἴσκιοι πού μᾶς δρόσιζαν
τις μέρες μας,
οἱ μυρωδάτοι ἴσκιοι,
ζέχειλοι ἀπό δροσιές τῆς Πασχαλιᾶς
κι ἀπό θυμιάματα
ρόδου ἀνοιζιάτικου
κι ἀρμύρα θάλασσας
καὶ φωτοπαιγνιδίσματα
κληματαριᾶς.

Θέ μου, τί δόξες ὀμορφιᾶς
μαζί τους ζήσαμε!
Τί μαγικές στιγμές μᾶς χάρισαν,
τί πάθη!
Πάθη μεγάλα σὰν ἀετοπετάγματα
καὶ πότε – πότε
καὶ σπὴν ἄβυσσσο
τρομακτικὰ μὰ θαρραλέα
κοιτάγματα.

Οἱ ζωντανοί μας ἴσκιοι
πού μᾶς συντροφέγανε
τις μέρες τῆς ζωῆς μας
τις μεγάλες,
μᾶς ἄφησαν γιὰ πάντα.
Ὀνείρου γίνανε θαρρεῖς ἀπατηλότεροι,
μνημες πού σὲ δαγκώνουν,
μνημες, μνημες,
διάτρητες στὸ φῶς...

Ἴσκιος μονάχα ἓνας
τώρα μᾶς ἀπόμεινε
Ἐνας καὶ μέγας.
Ὁ ἴσκιος τοῦ Σταυροῦ!

ΠΟΠΗ ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΕΣ ΤΟΥ ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΟΡΘΟΥ ΛΟΓΟΥ

Α'

"Ανθρωπος, κοσμός, Θεός! Τα τρία μεγάλα θέματα που απασχολούν αιώνες, χιλιετίες τώρα το ανθρώπινο πνεύμα στην άεναη αναζήτησή του για την διαφώτιση του μυστηρίου, που το περιβάλλει και το ζωοποιεί. Ή θρησκεία, ή φιλοσοφία, οι έπιστήμες έχουν σαν άποστολή την ίκανοποίηση των άποριών, που θέτει το ανθρώπινο πνεύμα και τον προσδιορισμό του νοήματος της ζωής. Έτσι στη μακρά πορεία της προσπάθειας για την διαλεύκανση αυτού του μυστηρίου οι σκαπανείς του πνεύματος, ανάλογα με την μέθοδο που χρησιμοποιούν και τον προσανατολισμό των προσπαθειών τους, δίνουν το χρώμα στην έποχή τους και την προτίμησή τους στα προβλήματα του έξωτερικού ή του έσωτερικού κόσμου, στο ένθάδε ή στο επέκεινα, με συνέπεια οι περίοδοι αυτές της ιστορίας του πνεύματος να χαρακτηρίζονται συνήθως από μία μονομέρεια, που κατά κανόνα προκαλεί και τις αντίστοιχες αντιδράσεις, προκειμένου να δοθεί μία πιο ολοκληρωμένη και ισόρροπη ώθηση στην αναζήτηση αυτή. Έπιγραμματική είναι ή ρήση ενός Γερμανού ιστορικού της φιλοσοφίας του F. Heinemann σύμφωνα με την όποια: «*Ο άνθρωπος της αρχαιότητας συνομιλεί με τον Κόσμο, ό μασαϊωνικός με τον Θεόν και ό των νεωτέρων χρόνων με τον άνθρωπο*».

"Αν και δέν μπορεί να χαρακτηριστεί μονομερής ή χαραυγή της έλληνικής φιλοσοφίας με τους προσωκρατικούς φιλοσόφους, έν τούτοις ή κυρία στροφή πρός τον άνθρωπο δόθηκε από τον Σωκράτη και τους διαδόχους του και έκτοτε το ένδιαφέρον γύρω από τα προβλήματα αυτά αναζωπυρώνεται συ-

νήθως σε περιόδους κρίσεως του πολιτισμού και ήθικης παρακμής.

"Έτσι λοιπόν και στην σύγχρονη έποχή — και όταν λέμε σύγχρονη έποχή έννοούμε τα διάφορα ρεύματα της φιλοσοφίας που πηγάζουν και από τις άνησυχίες του περασμένου αιώνα — άσκει σημαντική επίδραση στις πνευματικές εξέλιξεις και το ρεύμα εκείνο που χαρακτηρίζεται ως φιλοσοφία της ζωής, το όποιο άρχισε να άπλώνεται από τα τέλη του περασμένου αιώνα υπό διάφορες μορφές σε όλη την Εύρώπη και την Βόρειο Άμερική για να ένισχυθεί στις άρχές του παρόντα αιώνα και να εξακολουθεί να έπηρεάζει την παγκόσμια διανόηση και στις ήμέρες μας. «*Ός φιλοσοφικό κίνημα ή φιλοσοφία της ζωής στρέφεται κυρίως έναντίον της έννοιοκρατίας και της νοησιαρχίας, της άπολυταρχίας δηλ. των έννοιών και της ίδιας της νοήσεως, της πηγής των έννοιών — με το αίτιολογικό ότι άπομακρύνουν και έμποδίζουν τον άνθρωπο να ιδεί την ζωή — και έμφανίζεται με ένα πλήθος τάσεων και ροπών, σε διάφορους τομείς της ζωής, άτομικής, κοινωνικής, πνευματικής και πολιτικής και στηρίζεται στα αξιολογικά στοιχεία της ζωής. Ή φιλοσοφία αυτή έξυμνει την άλογη πλευρά της ζωής, την ζωτικότητα του «Διονυσιακού» ανθρώπου — όπως θα έλεγε ό Nietzsche, ό όποιος είναι ένας από τους κυριώτερους πρωταγωνιστές του όλου κινήματος — έναντίον του 'Απολλωνίου'».*

"Η αντίδραση αυτή όπως και εκείνη ή παράλληλη του υπαρξιστικού κινήματος — όπως θα δούμε στη συνέχεια — έχει την αιτία στην μονομέρεια άφ' ενός του ρασιοναλιστικού πνεύματος, που έπεκράτησε στον μετααναγεν-

νησιακό φιλοσοφικό στοχασμό – άρχης γενομένης κυρίως από τον Descartes – και άφ' έτέρου του θετικισμού και του έπιστημονισμού, δηλ. τής αντίληψως εκείνης σύμφωνα με την όποία ό σύγχρονος άνθρωπος περιφρονεί κάθε αλήθεια που ύπερβαίνει την άμεση απόδειξη.

Έτσι ή φύση ως «Κόσμος», όπως την έννόησαν οι άρχαιοι Έλληνες μεταβάλλεται σε άπλό αντικείμενο πρός παρατήρηση και χώρο εφαρμογής και αποδείξεως μαθηματικών εξισώσεων, στον όποιον έκδαπανάται ή ανθρώπινη προσπάθεια πρός έκμετάλλευσιν και άπομύζηση των δυνατοτήτων της, για την ίκανοποίηση των ύλικών αναγκών και γενικότερα των κυριαρχικών τάσεων τής ανθρώπινης θελήσεως για άπόκτηση ισχύος. Την παρατήρηση αυτή έκφράζει χαρακτηριστικά ό Ν. Berdiaeff διατυπώνοντας την άποψη ότι: «οί άνακαλύψεις τής Φυσικής δείχνουν σε μάς μία φύση χωρίς ψυχή, κενή και καταστρέφουν τον Κόσμον» ("Dialectique existentielle du Divin et de l Humain" Paris 1944 σελ. 226). Και τό πνεύμα αυτό έκτεκτάθηκε από τά φαινόμενα τής άψυχης φύσεως και σε έκείνα που άφορούν στον έμβιο κόσμο και άκόμη περισσότερο στις πνευματικές έκδηλώσεις και την ιστορική δραστηριότητα του ανθρώπου, έρμηνεύοντας αυτά με τις μεθόδους και τους νόμους, που ισχύουν για τις έπιστήμες τής φύσεως.

Ό θετικισμός – άπόγονος του αιώνα του διαφωτισμού, που αναπτύχθηκε πρώτα στην Άγγλία και την Γαλλία και βραδύτερα στην Γερμανία – ένίσχυσε αυτήν την άπολυταρχία τής λογικής. Στηρίζεται δε ό θετικισμός ως φιλοσοφική θεωρία στην φυσική έπιστήμη, άν και τό ύλικό των θετικών έπιστημών είναι διάφορο από αυτό τής φιλοσοφίας. Άκόμη και ό μαρξισμός δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία κοινωνιολογική θεω-

ρία, ή όποία έχει σαν πρότυπο την φυσική έπιστήμη, άδιάφορα άν ή ιστορική ζωή δεν είναι ένας άπλός μηχανισμός φυσικών φαινομένων, με τά όποια καταγίνεται ή φυσική έπιστήμη. Άλλά τά γεγονότα, τά όποια άνεδείξαν στον αιώνα μας τον homo taber και την ψυχρή του διάνοια ως άποκλειστικό κυρίαρχο τής ζωής, είναι ή καταπληκτική πρόοδος τής φυσικής έπιστήμης, τής τεχνικής και τής λογοκρατικής όργανώσεως τής οικονομικής και πολιτικής ζωής. Έτσι λοιπόν ή λογοκρατία άπλώθηκε σε όλους τους τομείς τής ζωής, στην κοινωνία και στην πολιτική, τόσον ώστε μετέβαλε τά πάντα σε άπλους μηχανισμούς και περιόρισε, σχεδόν κατέπνιξε, την περιοχή τής άτομικής ζωής, ή όποία για να άποδεσμευθεί από τους μηχανισμούς, έπαναστατεί και ζητεί να σπάσει τά δεσμά που τής επιβάλλουν. Έδώ πρέπει να έχουμε κατά νουν, ότι δεν φταίει ή ίδια ή λογική για όλη αυτήν την πίεση, αλλά όσοι έκαναν κατάχρηση τής λογικής. Άπό αυτήν την άνάγκη προέρχονται όλες οι σύγχρονι τάσεις αντίδράσεως κατά τής λογοκρατίας που συνοψίζονται στον όρο «φιλοσοφία τής ζωής». Και είναι πολλές και ποικίλες οι τάσεις αυτές που οι πρώτες τους ρίζες άνάγονται στις άρχές του 19ου αιώνα με κύριους έκπροσώπους την σχολή του ρωμαντισμού στην Γερμανία. Άκολούθησαν με άλλες βέβαια άπόψεις ό Nietzsche, ό Dilthey, ό Spengler, ό ποιητής Stefan George στην Γερμανία, ό Bergson στην Γαλλία, ό William James στην Άμερική και άλλοι. Κεντρικός άξονας στις φιλοσοφίες τής ζωής είναι ότι: ή ζωή πρέπει να νοηθεί άπό τό ίδιο της τό είναι, άπό την ίδια της την παρουσία. Γνώρισμά της είναι ότι ή ίδια ζει τον έαυτό της. Άπό την αντίληψη αυτή προέκυψαν και οι όροι Βίωση και Βιώματα. Τά βιώματα είναι μία κατάσταση τής έσωτερικής ζωής

του ανθρώπου διαφορετική από τα νοήματα, ή δὲ βίωση διαφέρει ἀπὸ τὴν νόηση. Ἐξ αὐτοῦ προκύπτει ὅτι ὑπάρχουν βιώματα ἄρρητα, πού δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνουν νοήματα καὶ νοήματα – καὶ μάλιστα πολὺ σημαντικά – πού δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνουν βιώματα.

Μὲ ἀφετηρία αὐτὴν τὴν διαπίστωση ὅλοι οἱ ἐκπρόσωποι αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας τῆς ζωῆς ἀντιμάχονται τὴν συστηματικὴν σκέψη, τὴν τάση γενικὰ πρὸς τὸ σύστημα καὶ ἐκλαμβάνουν τὴν θεωρία τῆς γνώσεως σὰν ἀπλὸ ὄργανο τῆς φιλοσοφίας καὶ μόνο. «Ἡ τάση πρὸς τὸ σύστημα – λέει ὁ Nietzsche – εἶναι ἔλλειψη εἰλικρίνειας τῆς σκέψεως. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μία μηχανὴ σκέψεων καὶ λογαριασμῶν, ἀλλὰ ἓνα ὄν πού ὑποφέρει καὶ ἐπιθυμεῖ καὶ ἀκροᾶται τὸν ρυθμὸ καὶ τὸν δυναμισμό τῆς ζωῆς, πού προχωρεῖ σὰν θύελλα πρὸς τὰ ἐμπρός».

Ἐξ ἄλλου ὁ συμπατριώτης του, ὁ Wilhelme Dilthey (1832 – 1911) ἀπὸ τὴν γνωριμία του μὲ τὴν φυσικὴ ἐπιστὴμὴ τῆς ἀποχῆς του καὶ τὸν θετικισμό ἐν γένει, ἂν καὶ ἐξετίμησε τὴν μεθοδικὴ τῆς δομῆς, ἐν τούτοις κατέληξε στὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ κοσμοθεωριακὰ προβλήματα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λυθοῦν ἀπὸ τὴν φυσικὴ ἐπιστὴμὴ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴν πνευματικὴς ἐπιστῆμης ἐν γένει, γιὰ τὴν κατάδειξη τῆς αὐτονομίας καὶ ἀνεξαρτησίας τῶν ὁποίων ἐργάστηκε ἐπὶ μακρὸν μὲ ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια.

Τὸ συμπέρασμα αὐτῆς τῆς φιλοσοφικῆς στάσεως εἶναι ὅτι «Ἡ ἀξία τῆς ἱστορίας ἐγκεῖται ἀκριβῶς σὲ τοῦτο, ὅτι μέσα της ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει τὸν ἑαυτό του. Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τοῦτο τὸ λέγει μόνο ἡ ἱστορία. Ὅλες οἱ κοσμοθεωρίες εἶναι γεννήματα τῆς ζωῆς. Γι' αὐτὸ ἡ ζωὴ εἶναι δυνατόν νὰ γνωρισθεῖ μόνον ἀπὸ τὴν ζωὴ. Καὶ ἡ γνώση συνεπῶς ἔχει ἀξία μόνον ὅταν εἶναι ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ γιὰ τὴν ζωὴ. Ἡ ἀποθέ-

ωση τῆς ζωῆς δὲν εἶναι ἐδῶ ποιητικὴ καὶ ἐνθουσιαστικὴ, ἀλλὰ πηγάζει ἀπὸ τὴν βαθύτερη γνωριμία τοῦ πνεύματος μὲ τὴν ἱστορικὴ του πορεία»².

Β'

Παράλληλη κίνηση μὲ τὴν φιλοσοφία τῆς ζωῆς καὶ ἀπὸ κοινὰ ἐρεθίσματα, ὅπως ἡ ἀντίδραση κατὰ τοῦ ὀρθολογιστικοῦ πνεύματος, ὀρωμένη εἶναι καὶ ὁ ὑπαρξισμὸς ἢ μὲ ἄλλη διατύπωση οἱ φιλοσοφίες τῆς ὑποστάσεως. Τὸ κίνημα αὐτὸ ἔλκει τὴν καταγωγὴ του – ὅπως εἶναι γνωστόν – ἀπὸ τὴν Δανία μὲ πρῶτον ἐμπνευστὴ του τὸν θεολόγο καὶ φιλόσοφο Soven Kierkegaard, πού ἔζησε στὸ πρῶτο ἡμισυ τοῦ περασμένου αἰώνα. Γιὰ τὴν ἰδέαν του, τὸν χαρακτήρα του καὶ τὴν ἐπίδρασή του ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Ν. Νησιώτης γράφει:

«Ἡ δημιουργία τῶν νέων μεγάλων κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ἡ προετοιμασία τῆς διὰ τῶν ἀφυπνουμένων θετικῶν ἐπιστημῶν τεχνικῆς προόδου, ἡ πρὸ τῶν νόμων ἀσφάλεια, ἡ βεβαιότης ἐπὶ τὴν ἱστορικὴν ἐξελικτικὴν πρόοδον, καίτοι πάντα ταῦτα εἶναι εἰς τὰ σπάργανα ἀκόμη τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν, διεγείρουν τὸν φύσει μελαγχολικὸν καὶ ἀπαισιόδοξον Δανὸν εἰς τὴν δραματικὴν του προσπάθειαν πρὸς διάσωσιν τοῦ ὑποκειμένου, τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ἀπὸ τὸν κίνδυνον μαζοποιήσεως ἐντὸς τῶν νέων κοινωνιῶν καὶ τῆς τοποθέτησεως αὐτοῦ ὡς ἀληθοῦς Χριστιανοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ἐνῶ ἐξασκεῖ πρῶτως τοιαύτην κριτικὴν ἐναντίον τῶν ἐν σπέρματι ἐμφανιζομένων κινδύνων ἐν τῇ κοινωνικῇ ζωῇ τῆς ἐποχῆς του, κρίνει αὐτὴν ὅπως ἐξελίχθη αὐτὴ κατὰ τὸν 20ὸν αἰώνα. Διὰ τοῦτο ὁ Kierkegaard εἶναι εὐκολώτερον κατανοητὸς ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ἐποχὴν. Ἡ φιλοσοφία του διὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ 19ου αἰῶνος ὑπῆρξε προφητεία δι' ἡμᾶς ὅμως σήμερον κριτικὴ τοῦ παρόντος. Δὲν εἶναι θεωρητικὸς φι-

λόσοφος, ούτε συστηματικός θεολόγος, αλλά πάσχει δια της σκέψεως έχων συνείδησιν του νέου σωτηρίου μηνύματος, τὸ ὁποῖον φέρει εἰς τὸν κόσμον. Εἶναι ὁ μάρτυς τῆς φιλοσοφίας του»³.

Τὴν ἐποχὴ πού ἐξῆσε ὁ Kierkegaard, ἔλαμπε στὴν εὐρωπαϊκὴ διανόηση ὁ γερμανικὸς ἰδεαλισμὸς μὲ κύριον ἐκπρόσωπόν του τὸν Hegel. Ὁ Hegel ὑπῆρξε ἓνα δυνατὸ καὶ συνθετικὸ πνεῦμα πού ἐπιχείρησε νὰ συνδυάσει σὲ ἓνα αὐστηρὰ λογικὰ ἐπεξεργασμένο σύστημα τὸν ἰδεαλισμὸ καὶ τὸν ρεαλισμὸ, τὸν ἀντικειμενισμὸ καὶ τὸν ὑποκειμενισμὸ. Τὰ πάντα ὀργανώνονται μὲ τὴν διαλεκτικὴ μέθοδο· γνωρίζει τὴν θέση ὡς κίνηση, τὴν ἀντίθεση ὡς ἐφαρμογὴ καὶ τὸ ἀποτελεσματικὸς τῆς κινήσεως καὶ τὴν σύνθεση σὰν ἁρμονικὴ ἐνότητα τῶν πάντων μέσα στὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη.

Αὐτὴ ἡ μεγαλειώδης συνθετικὴ προσπάθεια τοῦ Hegel νὰ ἀξιολογήσει ἔμμεσα τὸν ἄνθρωπο ἀφ' ἑνὸς στὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς του ἐλευθερίας καὶ τῆς δημιουργικῆς δράσεώς του σὰν πρόσωπο καὶ ἀφ' ἑτέρου στὴν ἀσημαντότητά του σὰν μονάδα ἐντεταγμένου στὴν ἀνθρώπινη μάζα καὶ στὴν ὑποταγὴ αὐτοῦ τις ἐπιταγές τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ τοῦ κράτους, εἶχε τὴν ἐπίδρασή του σὲ ποικιλότροπες τάσεις τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ καὶ ἐνέπνευσε πλειάδα διανοητῶν ἀπὸ τοὺς ἰδεαλιστικώτερους ρομαντικοὺς ἐγγελιανοὺς μέχρι καὶ τοὺς πλέον ἀκραίους ὕλιστές.

Ὁ Kierkegaard ὅμως στὴν ριζικὴ ἀντίθεσή του ἐναντι τοῦ ρασιοναλισμοῦ καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐν γένει τῶν νεωτέρων χρόνων ἐξήσκησε αὐστηρὴ κριτικὴ στὸ ἔργο τοῦ Hegel σὰν ἐκπροσώπου αὐτῆς τῆς φιλοσοφικῆς τάσεως, πού ἦταν πρόσφατο στοὺς χρόνους τῆς δικῆς του πνευματικῆς παρουσίας, ἀμφισβητώντας τὴν δυνατότητα γενικῶς τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ἀσφαλεῖς κρίσεις μὲ βάση τὸν ὀρθὸ λόγον καὶ γιὰ τὴν διατύπω-

ση ἑνὸς ἀρτίου φιλοσοφικοῦ συστήματος καὶ τὴν κριτικὴ ἐν γένει ἔρευνα βάσει λογικῶν κατηγοριῶν.

Τὴν ἀλήθεια τὴν ζητοῦσε ὄχι στὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, ἀλλὰ στὰ προσωπικὰ βιώματα. «Τὸ σπουδαῖο εἶναι νὰ καταλάβω γιατί προορίζομαι, νὰ ἀντιληφθῶ τί θέλει ὁ Θεὸς ἀπὸ μένα νὰ κάνω· τὸ ζήτημα εἶναι νὰ βρῶ τὴν ἀλήθεια, πού εἶναι ἀλήθεια γιὰ μένα, νὰ βρῶ τὴν ἰδέα γιὰ τὴν ὁποία εἶμαι ἔτοιμος νὰ ζήσω καὶ νὰ πεθάνω» – ἔγραφε ὄντας νέος 22 ἐτῶν στὸ πρῶτο στάδιο τῶν ἀναζητήσεών του. Καὶ νὰ σημειώσει κανεὶς ὅτι: «βλέπουμε ἓναν νέον τῶν εἴκοσι δύο χρόνων, σὲ ἐποχὴ πού κυριαρχοῦσε ἀδιαμφισβήτητος ὁ Hegel μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ καὶ ἀπόλυτὴ ἀλήθειά του καὶ στὴν ἐποχὴ πού οἱ ἐπιστημονικὲς ἀλήθειες ἦταν ἀκλόνητες νὰ ζητᾷ μίαν ἀλήθεια, πού νὰ ἀντιπροσωπεύει ὄχι τὰ «πράγματα» ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸ του. Μία ἀλήθεια «γι' αὐτόν», προσωπικὴ. Ἐπίστευε λοιπὸν ἀπὸ νέος ἀκόμη πὼς ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀλήθεια ὅταν «βιώνεται», ὅταν κανεὶς ζεῖ μὲ αὐτὴν καὶ ἀπὸ αὐτὴν» – σημειώνει ὁ Χρ. Μαλεβίτσης⁴.

Ἀπὸ τὸ 1855 ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Kierkegaard μέχρι τις πρῶτες δεκαετίες τοῦ αἰῶνα μας οἱ ἰδέες του παραμένουν ἀγονιμοποίητες καὶ μόλις τὸ 1916, ὕστερα ἀπὸ ἕξι δεκαετίες ἐκδίδει τὴν «Φιλοσοφία τῶν κοσμοαντιλήψεων» ὁ Karl Jaspers, γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν τὸ 1927 ὁ Gabriel Marcel, ὁ ὁποῖος ἐκδίδει «Τὸ μεταφυσικὸ ἡμερολόγιο», ἐνῶ τὸ ἴδιο ἔτος κυκλοφορεῖ τὸ περίφημο ἔργο «Εἶναι καὶ Χρόνος» τοῦ Martin Heidegger. Τὸ 1932 ἐπανέρχεται ὁ Jaspers μὲ τὸ τρίτομο κλασικὸ ἔργο του «Φιλοσοφία» καὶ τὸ 1943 ὁ Jean – Paul Sartre δημοσιεύει τὸ ἔργο του «Εἶναι καὶ μηδέν». Πλέον ἔχουμε μίαν πλειάδα διανοητῶν, οἱ ὁποῖοι παρὰ τις μεταξὺ τους διαφορὲς ἔχοντας ὡς βάση τοὺς ὑπαρκτοὺς στοχασμοὺς τοῦ Kierkegaard, παρουσιά-

ζουν έμμογή σέ κοινές θεμελιακές αρχές.

Όταν άναφερόμαστε σέ αρχές του ύπαρξισμού δέν πρέπει νά φαντασθούμε κατευθυντήριες γραμμές σκέψεως ή κοινές προτάσεις για έφαρμογή στην καθημερινή ζωή. Τουτό θα άποτελοϋσε άρνηση της βασικής επιδιώξεως της ύπαρκτικής σκέψεως, ή όποία άντιτίθεται στην τάση του κλασικού φιλοσοφικού στοχασμού πρός διατύπωση άντικειμενικών άρχών κοινά άποδεκτών, την αλήθεια των όποιών άμφισβητεί, επιδιώκοντας την άθθεντικότερη βίωση της άντιθετικής καθ' έαυτήν έλευθερίας του ύποκειμένου. Κάτω άπό τον όρο «αρχές» θεωρούμε άναγκαστικά σταθμούς, τους όποιους επιβάλλουν τά δημιουργούμενα στην σκέψη προβλήματα, τά όποια άπαιτούν βαθύτερη έρευνα, για την άντιμετώπιση των όποιών ως βάση του φιλοσοφείν και ως πρωταρχική κατηγορία αυτού τίθεται «ή ύπαρξη». «Η ύπαρξις διά πάντας τους έκδεχομένους αυτήν ως βασικήν κατηγορίαν του σκέπτεσθαι άποτελεί την έπαναστατικήν παρεμβολήν εις την άφελή άντικειμενικήν σκέψιν της ιδεαλιστικής φιλοσοφίας ή του θετικιστικού ύλισμού και την άφετηρία της έν τώ πάθει και τώ άτελευτήτω άγώνι προσπαθείας ύπαρκτικής - ήτοι διά σκέψεως προερχομενης έκ των άντιθετικών βιωμάτων της έν τώ κόσμω ύπάρξεως - συλλήψεως του διαφεύγοντος ύπό την άναπόφευκτον ταύτην άντίθεσιν βαθυτέρου νοήματος ζωής»⁵.

Γ'

Βασική θέση λοιπόν των φιλοσοφιών του ύπαρξισμού ή της ύποστάσεως είναι ή διάκριση μεταξύ της έννοιας της ούσίας και εκείνης της ύπάρξεως. Μέχρι την έποχή της άμφανίσεως των φιλοσοφιών αυτών, ή φιλοσοφική άναζήτηση, στην προσάθειά της με μόνον όργανο τον όρθό λόγο νά βρεί μία καθολική αλήθεια, πού νά ίσχύει πάντοτε,

είχε νοηθεί ως ή μελέτη των ούσιών, ή βασική ιδιότητα των όποιών είναι: τό ότι είναι ούσιαστικά σταθερές.

Οί φιλόσοφοι της ύποστάσεως θα άντιταχθούν στην ιδέα της ούσίας, τουλάχιστον όσον άφορά τον άνθρωπο. Ό Heidegger θα έλεγε: «Τά άντικείμενα, τά εργαλεία ίσως έχουν ούσιες, τά τραπέζια και τά άγάλματα έχουν τέτοιες ούσιες, αλλά ό δημιουργός του τραπέζιου ή του άγάλματος δέν έχει τέτοια ούσία. Μπορώ νά διερωτηθώ για τό τί είναι ένα άγαλμα. Είναι αυτό πού έχει μία ούσία. Άλλά για τον άνθρωπο δέν μπορώ νά διερωτηθώ για αυτό πού είναι τοϋτος, μπορώ νά διερωτηθώ ποιός είναι; Και με αυτή την έννοια ό άνθρωπος δέν έχει ούσία (essence), αλλά έχει μία ύπόσταση (existence). "Η καλύτερα - σύμφωνα πάλι με διατύπωση του Heidegger - ή ούσία του βρίσκεται μέσα στην ύπόστασή του».

Σύμφωνα με την άντίληψη αυτή, τον άνθρωπο στο βάθος του τον χαρακτηρίζει ένα στοιχείο άδιαφάνειας άπροσπέλαστο στη νόησή του, ή όποία άποτελεί συστατικό στοιχείο της πνευματικότητάς του. Έτσι, κατά την άποψη του G. Marcel, ή διαφάνεια του καρτεσιανού cogito άποτελεί έπιφανειακή ψευδαίσθηση, γιατί ή ίδια ή πράξη της σκέψεως άποτελεί μυστήριο, δέν είναι όλοκληρωτικά σαφής στο πνεύμα. Την πραγματικότητα - τό πρᾶγμα καθ' έαυτό κατά την διατύπωση του Kant - δέν την γνωρίζουμε τοποθετώντας την άπέναντί μας, δέν μπορούμε ποτέ νά την γνωρίσουμε, έπειδή ίσως είναι άνεξάντλητη· άπλώς μπορούμε νά την άνιχνεύσουμε.

Γι' αυτό και ή μέχρι σήμερα προσπάθεια της φιλοσοφίας για την καθολική σύλληψη της έννοιας του "Οντος είναι άναποτελεσματική και έτσι τό "Ον δέν άποκαλύπτεται παρά μόνο κάτω άπό μερικευμένες προοπτικές και μέχρι

κάποιο βαθμό ανεπικοινωνήτες μεταξύ τους από τις επί μέρους έπιστημες.

Έξ άλλου τὸ μυστήριο τῆς καταγωγῆς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς νοήσεως εἶχε ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τὴν χαραυγὴ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τὸν Παρμενίδη, θεμελιωτὴ τοῦ ἱστορικῶς πρώτου μὲ ἀυστηρὰ λογικὴ συνοχὴ διαρθρωμένου συστήματος φιλοσοφίας, ὁ ὁποῖος σύμφωνα μὲ παρατήρηση τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Κωνστ. Δεσποτόπουλου: «ἔχοντας αὐτοεπίγνωση τῶν ὁρίων τοῦ λογικοῦ στοχασμοῦ ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἐξηγήσει ὁ ἴδιος τὴ γένεσή του καὶ νὰ θεμελιώσῃ τὸ βάθρο τοῦ κύρους του, καταλήγει στὸ ὅτι χρειάζεται ἀντίστοιχα ἢ προσφυγὴ σὲ μετα-λογικὸ πεδίο»⁶.

Συμπερασματικὰ κατὰ τὴν ἀποψη τῶν φιλοσοφῶν τοῦ ὑπαρξισμοῦ ἢ «οὐσία» (essentia) καὶ ἢ «ὑπαρξῆ» (existencia) ἀποτελοῦν δύο θεμελιώδεις ὄντολογικὲς διακρίσεις. Στὴ φράση «εἶμαι ἄνθρωπος» μὲ τὸ «εἶμαι» δηλώνεται ἡ ὑπαρξῆ μὲ τὸ «ἄνθρωπος» δηλώνεται ἡ οὐσία. Ἡ οὐσία ἀναφέρεται στὰ γενικὰ χαρακτηριστικά, ἐνῶ ἡ ὑπαρξῆ στὸ γεγονός ὅτι εἶναι «τοῦτος δά» παρὼν. Ἡ οὐσία εἶναι δυνάμει ὄν μὲ ἐννοιολογικὰ χαρακτηριστικά, ἡ ὑπαρξῆ εἶναι αὐτὸ πού εἶναι «ὄν», δηλ. παρὼν. Ὁ Wolt ἔλεγε ὅτι: «ὀρίζω τὴν ὑπαρξῆ σὰν αὐτὸ πὺ συμπληρώνει τὴν οὐσία. Ἡ δυνατότητα γίνεται πραγματικότητα χάρις στὴν ὑπαρξῆ. Ἡ ὑπαρξῆ πραγματοποιεῖ τὴν οὐσία».

Ἔτσι λοιπὸν γιὰ τὸν ἄνθρωπο τίθεται τὸ ἐρώτημα: ἡ ὑπαρξῆ προηγεῖται τῆς οὐσίας ἢ ἡ οὐσία προηγεῖται τῆς ὑπαρξῆς; Οἱ κλασικὲς φιλοσοφίες ἀπαντοῦν, πὺς προηγεῖται ἡ οὐσία, γι' αὐτὸ θὰ μπορούσαμε νὰ τὶς χαρακτηρίσουμε γενικὰ ὡς φιλοσοφίες τῆς οὐσίας. Οἱ φιλοσοφίες τοῦ ὑπαρξισμοῦ ἀπαντοῦν πὺς ἡ ὑπαρξῆ προηγεῖται τῆς οὐσίας. Ἔτσι γι' αὐτὲς δὲν ὑπάρχει «ἀνθρώπινη φύση»: ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸ πὺ δὲν εἶναι (πὺς σχεδιάζει νὰ εἶναι) καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ πὺ εἶναι (διότι δὲν ἔχει οὐσία, ἀλλὰ ὄλοένα τείνει νὰ γίνῃ). Ἔτσι

ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι δεδομένος. Δὲν εἶναι προκαθορισμένη οὐσία, ἀλλὰ αὐτοκαθοριζόμενη ὑπόσταση.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψη αὐτὴ «ἡ γνώση μορεῖ νὰ μετατρέψῃ σὲ ἐννοιες τὸ παρελθὸν ἢ τὸ μέλλον, ὄχι ὁμως τὸ παρὼν τῆς ὑποστάσεως, πὺ εἶναι ἡ στιγμή τῆς αἰωνιότητος κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἐλευθερία ἀποφασίζει γιὰ τὴν ἐκλογή. Ἡ ὑπόσταση εἶναι πράξη ἐλευθερίας καὶ ποτὲ δὲν γίνεται ἀντικείμενο· δὲν μπορούμε νὰ τὴν σκεφθοῦμε παρὰ μόνον ὡς ἀνάβρυσμα. Εἶναι ἡ πρωταρχικὴ πηγαία ἀνάβρυση, ἡ ὁποία μὲ καθιστᾷ ἱκανὸ νὰ σκεφθῶ καὶ νὰ ἐνεργήσω. Ἡ ὑπόσταση δὲν εἶναι ἐννοια, εἶναι ἕνας δείκτης πρὸς τὸ ἐκείθεν κάθε ἀντικειμενικότητος. Κάτω ἀπὸ μιὰ τέτοια προοπτικὴ, ἡ μέριμνα γιὰ τὴν ὀλότητα, μέριμνα κυρίαρχη στὶς συστηματικὲς φιλοσοφίες, ἀντικαθίσταται μὲ τὴν μέριμνα γιὰ ἔνταση, ἂν δοῦμε τὴν ὑπόσταση ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ τῆς ἐμβιώσεως ἢ τὴ μέριμνα γιὰ ἀυθεντικότητα, ἂν τὴ δοῦμε ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ τῆς σκέψεως.

Ἐκὰτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες ποία εἶναι ἡ μορφή τῆς γνώσεως πὺ μπορούμε νὰ ἔχουμε γιὰ τὸ ὄν; Τὸ ὄν δὲν μορεῖ νὰ περιγραφεῖ ἢ νὰ κατανοηθεῖ παρὰ στὶς πὺ ἐξωτερικὲς τοῦ ζῶντος. Στὸ βάθος τοῦ δὲν μορεῖ παρὰ μόνον νὰ φωτισθεῖ»⁷.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

1) I. N. Θεοδωρακόπουλου: «Τὰ σύγχρονα φιλοσοφικὰ ρεύματα», σελ. 112.

2) Αὐτόθι σελ. 153.

3) Ν. Νησιώτης: «Ἑπαρξισμὸς καὶ Χριστιανικὴ Πίστις» Γ' Ἑκδ. σελ. 41.

4) Λόγος προοιμακὸς στὸ βιβλίον τοῦ Jean Wahl: «Εἰσαγωγή στὶς φιλοσοφίες τοῦ ὑπαρξισμοῦ» σελ. 17.

5) Ν. Νησιώτης: «Ἑπαρξισμὸς καὶ Χριστιανικὴ Πίστις» σελ. 155.

6) Κ. I. Δεσποτόπουλος: «Φιλοσοφία καὶ διαλεκτικὴ» σελ. 71.

7) Jean Wahl: «Εἰσαγωγή στὶς φιλοσοφίες τοῦ ὑπαρξισμοῦ» σελ. 202.

ΤΡΕΙΣ ΣΤΑΥΡΟΙ

Ἀταίριαστοι ταιριάζουνε
ἐπάνω στόν «κρανίου τόπο».
Ὁ ἕνας φέρν' ἀγέρωχα
τῆς ἄρνησης τὴ σάρκωση,
τῆς ἀγνωσιᾶς τὴν τρέλα,
τὸ πεῖσμα τοῦ ἀφανισμοῦ
ἀπ' «τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου».
Σηκώνει ὁ ἄλλος τοῦ Θεοῦ
εὐλαβικὰ τὸ «φόβο»,
τὴ σιωπή, τοὺς στεναγμούς,
π' ἀνοίγουνε Παράδεισους
μπροστὰ σὶ «μνήσθητί μου».
Κι ὁ Τρίτος πάνω Του βαστᾶ
Γέννα Θεοῦ συνάναρχη,
Θεό, Θεοῦ τὸ Λόγο,
ποὺ ἀπλωτὰ τὰ χέρια Του
παύουν τῆς θλίψης δάκρυ,
καὶ μὲ χαρᾶς τὴ χρυσαυγὴ
τὰ σύμπαντα φωτίζουν,
κι Ἀνάστασης τὸ δεῖο Φῶς
μὲς σὶς καρδιές μας χύνουν.

ΦΙΛΗΜΩΝ ΚΑΠΑΣΟΓΛΟΥ

ΦΥΣΙΚΕΣ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΟΤΙ... ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΘΕΟΣ

Οί άρνητές της ύπάρξεως του Θεού χρησιμοποιούν πολλές φορές επιχειρήματα, που θεωρούνται αυτονόητα, γιατί στηρίζονται στην άπλη κοινή λογική. Παραθέτω μερικά παραδείγματα. 'Ο Θεός, πού είναι τὸ ὑπέρτατο "Ον, είναι δυνατόν νά είναι άπειρος καί συγχρόνως άόρατος; Είναι δυνατόν νά είναι αιώνιος, δηλ. νά μὴν ὑπόκειται στο φυσικό μέγεθος, πού λέγεται χρόνος; Είναι δυνατόν νά είναι πανταχού παρών, νά βρίσκεται δηλ. συγχρόνως παντού; "Οπως βλέπετε, στα παραδείγματα αυτά δὲν άμφισβητοῦνται ιδιότητες του Θεού φιλοσοφικού περιεχομένου, ὅπως ἡ αγιότητα, ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀγάπη, οὔτε νομικὸ χαρακτηριστήρα, ὅπως ἡ Θεία δικαιοσύνη, γιατί αὐτὲς είναι λίγο πολὺ ιδιότητες άποδεκτὲς ἀπὸ τὴν κοινή λογική. 'Απορρίπτονται ιδιότητες τρόπον τινά «φυσικού» περιεχομένου, ὅπως, άπειρος, άόρατος, αιώνιος, πανταχού παρών.

Προβάλλει ὁμως άμέσως τὸ ἐρώτημα: Μποροῦν οἱ ιδιότητες αὐτὲς νά άπορριφθοῦν καί ἀπὸ τὴν Φυσική 'Επιστήμη; Νομίζω πὼς ὄχι. Διότι ἡ Φυσική 'Επιστήμη στηρίζεται μὲν στὴν αὐστηρὴ ἀνθρώπινη λογική, ἀλλὰ ὄχι πάντοτε στὴν κοινή λογική, μὲ τὴν ὁποία καί τὰ δικά της συμπεράσματα πολλές φορές ἔρχονται σὲ ἀντίθεση. Νά καί πάλι ἓνα παράδειγμα. Παίρνω ἓνα μολύβι. Τὸ ζυγίζω καί βρίσκω ὅτι ἡ μάζα του είναι ἔστω 10 γραμμάρια, μετρῶ δὲ καί τὸ μήκος του μ' ἓνα ὑποδεκάμετρο καί

τὸ βρίσκω ἔστω 15 ἔκ. "Αν στοῦ ἴδιο αὐτὸ μολύβι κάνει ἀνάλογες μετρήσεις ἕνας ἄλλος παρατηρητής, ὁ ὁποῖος δὲν μένει ἀκίνητος ὡς πρὸς τὸ μολύβι, ἀλλὰ περπατάει μὲ σταθερὸ βῆμα παράλληλα πρὸς αὐτὸ ἢ περνάει μ' ἓνα ποδήλατο μὲ σταθερὴ ταχύτητα, θά βρεῖ τὴν ἴδια μάζα καί τὸ ἴδιο μήκος γιὰ τὸ μολύβι; 'Η κοινή λογική λέει ναί. Γιατί; Μά είναι αυτονόητο! Καί ὁμως ἡ 'Επιστήμη τῆς Φυσικῆς λέει ὄχι. 'Ο κινούμενος παρατηρητής θά βρεῖ μεγαλύτερη μάζα καί μικρότερο μήκος. Καί ποῦ ἀπὸ τὰ δυὸ είναι τὸ σωστό; Καί τὰ δυὸ είναι σωστά. 'Εδῶ πρέπει νά βιασθῶ νά ἐξηγήσω, πρὶν μὲ πάρετε γιὰ τρελό. 'Η μάζα καί τὸ μήκος κάθε σώματος είναι δυὸ ιδιότητες, πού τὸ μέγεθός τους ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἂν ὁ παρατηρητής, πού τὰ μετράει, είναι ἀκίνητος ὡς πρὸς τὸ σῶμα ἢ κινεῖται ὡς πρὸς αὐτό. Καί μάλιστα, μὲ ὅσο μεγαλύτερη ταχύτητα κινεῖται ὁ παρατηρητής, τόσο μεγαλύτερη μάζα καί τόσο μικρότερο μήκος βρίσκει. Καί αὐτὸ συμβαίνει μέχρι πότε; Μέχρις ὅτου ἡ ταχύτητα τοῦ παρατηρητῆ πλησιάζει τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός, 300.000 χιλιόμετρα τὸ δευτερόλεπτο. "Αν τρέχει π.χ. μὲ τὰ 9/10 τῆς ταχύτητας αὐτῆς, ἡ μάζα τοῦ σώματος γίνεται περίπου διπλάσια καί τὸ μήκος του περίπου τὸ μισό. Κι ἂν ὁ παρατηρητής τρέχει μὲ τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός; "Α, ὄχι. Αὐτὴν τὴν ταχύτητα δὲν μπορεῖ ποτὲ νά τὴν φτάσει. Κι ἂν τὴν

πλησιάζει πάρα πολύ; Τότε ή μάζα του μολυβιού, πού θά μετράει, θά πλησιάζει τὸ ἄπειρο καί τὸ μήκος του μολυβιού θά πλησιάζει τὸ μηδέν. Δηλαδή, θά ἔχουμε ἓνα μολύβι ἄπειρης μᾶζας καί ἄόρατο, ἀφοῦ δὲν θά ἔχει καθόλου μήκος. Ἐρωτῶ; Εἶναι τὰ συμπεράσματα τῆς Φυσικῆς αὐτονόητα; Ὅχι βέβαια. Τὰ ἀπορρίπτει ή κοινή λογική, ἐπειδή δὲν συμβιβάζονται μαζί τῆς; Καί πάλι ὄχι. Γιατί λοιπὸν δὲν ἀπορρίπτει τὴν ἰδέα ἑνὸς ἀόρατου μολυβιού με ἄπειρη μᾶζα καί ἀπορρίπτει τὴν ἰδέα ἑνὸς ἀόρατου καί ἄπειρου Θεοῦ;

Ὅθι μοῦ πῆτε, παρατηροῦνται ποτὲ τέτοια φαινόμενα; Στὴν καθημερινή ζωή ὄχι, ἀλλὰ αὐτὸ γιατί ή ταχύτητα τοῦ φωτὸς εἶναι πολὺ μεγάλη. Παρατηροῦνται ὅμως στὰ σωματίδια, πού ἐκπέμπουν τὰ ραδιενεργὰ ὕλικά. Ἄν ή ταχύτητα τοῦ φωτὸς ἦταν μικρότερη, π.χ. 100 χιλιόμετρα τὴν ὥρα, θά βλέπαμε τέτοια φαινόμενα κάθε μέρα.

Ὅθι μπορούσε κανεὶς νὰ βρεῖ πολὺ τέτοια παραδείγματα ἀπὸ τὴ Φυσική, πού ἔρχονται σὲ ἀντίθεση με τὴν κοινή λογική, ὅπως ή διαστολή τοῦ χρόνου, ὃ ὁποῖος κυλάει τόσο ἄργά, ὅταν ὃ παρατηρητὴς πλησιάζει τὴν ταχύτητα τοῦ φωτὸς, ὅστε τὰ φαινόμενα διαρκοῦν αἰωνίως. Εἶναι αὐτὸ αὐτονόητο καί σύμφωνο με τὴν κοινή λογική; Ὅχι βέβαια. Καί ὅμως δὲν ἀπορίπτεται. Γιατί λοιπὸν νὰ ἀπορίπτεται με τὴν κοινή λογική ἓνας αἰώνιος Θεός;

Μιά ἄλλη ἀξιοπρόσεκτη πλευρὰ τῶν προσπαθειῶν ὀρισμένων ἐπιστημόνων, νὰ βροῦν φυσικὲς ἀποδείξεις ὃτι δὲν ὑπάρχει Θεός, εἶναι ὃτι οἱ προσπάθειες αὐτὲς δὲν στηρίζονται στὸ πείραμα, δηλ. στὶς παρατηρήσεις καί μετρήσεις με ἐπιστημονικά ὄργανα τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ἀλλὰ στὴ θεωρία, δηλ. στὸ καθαρὸ προῖον τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς σκέψεως, πού συνεχῶς τροποποιεῖται καί ἀλλάζει. Ἡ Θερμοδυναμική θεωρία

λέγει ὃτι τὸ σύμπαν θά ἔχει ἓνα τέλος, τὸν θερμικὸ θάνατο. Οἱ S. W. Hawking καί R. Penrose τὸ 1970, με βάση τὴ Γενική θεωρία τῆς σχετικότητος τοῦ Einstein, ἔδειξαν ὃτι τὸ σύμπαν ἔχει ὡς ἀρχή τὴ μεγάλη ἐκρηξη!. Ἡ Κβαντική θεωρία τῆς βαρύτητας, πάλι τοῦ Hawking!, πολὺ πρόσφατα, υἱοθετώντας τὸν φανταστικὸ χρόνο, προβλέπει ὃτι τὸ σύμπαν εἶναι πεπερασμένο στὸν χῶρο καί τὸν χρόνο, δηλ. ὄχι ἄπειρο, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχει ἀρχή καί τέλος, ὅπως ή ἐπιφάνεια μιᾶς σφαιράς ἔχει ὀρισμένο ἐμβαδόν, ἀλλὰ δὲν ἔχει οὔτε ἀρχή, οὔτε τέλος. Δὲν ὑπῆρξαν, λέει ή θεωρία, μαθηματικὲς ἀσυνέχειες καί ἀνωμαλίες στὴν ἱστορία τοῦ σύμπαντος. Συνεπῶς τὸ Σύμπαν οὔτε δημιουργήθηκε, οὔτε θά καταστραφεῖ. Ἄπλῶς ὑπάρχει!

Τὸ ἄρθρο αὐτὸ δὲν ἔχει βέβαια σκοπὸ νὰ περιγράψει τίς κοσμολογικὲς θεωρίες γιὰ τὴν ἀρχή καί τὸ τέλος τοῦ σύμπαντος. Καί ὅσα ἀνέφερα σὲ προηγούμενο ἄρθρο!, ὡς παραδείγματα τὰ ἀνέφερα, γιὰ νὰ δείξω τὴν περιπέτεια τῆς ἀνθρώπινης σκέψεως στὸ χῶρο τῶν θεωριῶν. Κάθε φορὰ πού βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ κάτι δυσεξήγητο, δημιουργοῦμε μία καινούργια θεωρία, ἓνα μοντέλλο τοῦ φυσικοῦ κόσμου, τὸ ὁποῖο στηρίζεται σὲ νέες ἔννοιες, μὴ παρατηρούμενες ἄμεσα στὴ φύση. Ἐστὼ π.χ. ή ἐντροπία, πού εἶναι μέτρο τῆς ἀταξίας στὴ Φύση. Ἐπάρχει κανένα ἐπιστημονικὸ ὄργανο, πού νὰ μετράει τὴν ἐντροπία; Ὅχι. Τότε τί τὴν θέλουμε, ἀφοῦ δὲν μπορούμε νὰ τὴν μετρήσουμε; Ἄ, μετροῦμε τὴν θερμοκρασία, με τὴν ὁποία συνδέεται με κάποια σχέση. Καί εἶναι αὐτὸ ἀρκετό; Αἶ, τί ἄλλο νὰ κάνουμε γιὰ νὰ ἐξηγήσουμε τὴ φύση; Ὁ φανταστικὸς χρόνος! εἶναι ή καινούργια ἔννοια τοῦ Hawking. Ἐπάρχει κανένα ρολοῖ ή χρονόμετρο, πού νὰ μετράει τὸν φανταστικὸ χρόνο; Ὅχι βέβαια. Τότε τί μετράμε; Τίποτε! Ἄπλῶς

έξηγοῦμε τὸ ὁρατὸ Σύμπαν καὶ συμπεραίνουμε ὅτι οὔτε δημιουργήθηκε, οὔτε θὰ ἐξαφανισθεῖ. Χωρὶς τὴν ἔννοια τοῦ φανταστικοῦ χρόνου δὲν ἐξηγοῦμε τὸ ὁρατὸ Σύμπαν; Πῶς, βεβαίως τὸ ἐξηγοῦμε ὅτι ἔχει ἀρχὴ δημιουργίας καὶ θὰ ἔχει καὶ τέλος. Καὶ ποιά ἐξήγηση εἶναι ἡ ὀρθή; Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ δὲν ἔχει ἔννοια, διότι ἀναφέρεται στὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα, πού ἡ πειραματικὴ συμπεριφορὰ τῆς συμφωνεῖ μὲ τὴν δεῦτερη ἐξήγηση, ἀλλὰ δὲν ἀντικρούει καὶ τὴν πρώτη, τουλάχιστον μέχρι νὰ ὑπάρξουν πειραματικὲς προβλέψεις καὶ νὰ δοῦμε ἂν ἐπαληθεύονται.

Ὁ Hawking καταλήγει σ' ἓνα βιβλί², ὅτι σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία του δὲν ὑπάρχει τίποτε γιὰ ἓναν Δημιουργὸ νὰ κάνει. Ἀλλὰ ἐλπίζει ὅτι ὅταν ἡ θεωρία του ὀλοκληρωθεῖ καὶ γίνῃ ἀπὸ ὅλους κατανοητὴ, θὰ μπορέσουμε νὰ συζητήσουμε γιὰ τὸ ὑπάρχουμε ἡμεῖς καὶ τὸ σύμπαν. Καὶ ὅταν βροῦμε τὴν ἀπάντηση, αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ τελικὸς θρίαμβος τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς σκέψεως, πού θὰ μᾶς κάνει νὰ καταλάβουμε «τὸν νοῦν τοῦ Θεοῦ». Δηλ. δὲν ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ, μόνο πού δὲν τὸν θεωρεῖ

Δημιουργό. Διότι ἡ θεωρία του δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ δημιουργό!

Ὁμολογῶ ὅτι αὐτὸ μοῦ φέρνει στὸ νοῦ ἐκεῖνο πού εἶπε παλαιότερα ὁ Ἄγγλος J. B. S. Haldane, ὅτι τὸ Σύμπαν μπορεῖ νὰ εἶναι, ὄχι μόνο πιὸ παράξενο ἀπὸ ὅ,τι φανταζόμαστε, ἀλλὰ πιὸ παράξενο ἀπὸ ὅ,τι εἴμαστε σὲ θέση νὰ φανταστοῦμε. Μπροστὰ σ' αὐτὸν τὸν τόσο παράξενο φυσικὸ κόσμον, ὁ σύγχρονος ἐπιστήμονας μόνο δέος μπορεῖ νὰ νοιώσει, ὅταν σκέπτεται τὸν Δημιουργό του. Ὁ R. Bacon ἦταν ἐκεῖνος πού εἶπε: *Λίγη Ἐπιστήμη ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεό. Περισσότερη Ἐπιστήμη τὸν ξαναφέρει πίσω.*

N. A. ΚΑΤΣΑΝΟΣ

Καθηγητῆς τῆς Φυσικοχημείας
στὸ Πανεπιστήμιον Πατρῶν

1. N. A. Κατσάνου: Ὁ Χῶρος καὶ ὁ Χρόνος, «Ἀκτίνες» τ. Μαρτίου 1993 σελ. 80
2. S. W. Hawking: A Brief History of Time, Bantam Books, Toronto, 1988.

ΑΝΑΣΤΑΣΗ...

.....
*Θεϊκῆς χαρᾶς! ὦ Σταυρωμένη Ἐλπίδα!
καθὼς σὲ βλέπω ἀναστημένη πάλι,
ἀθάνατη, ἀπροσμάχητη, μεγάλη,*

*κάμε τὸ θαῦμα πού ποτὲ δὲν εἶδα!
ὅ,τι νεκρὸ τοῦ μυστικοῦ μου κόσμου,
παρακαλῶ Σε, ἀνάστησέ το ἐντός μου!*

G. ΒΕΡΙΤΗΣ

ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Οι υπόδουλοι στους Τούρκους πρόγονοί μας δεν έκέρδισαν την έθνική τους ανεξαρτησία αγωνιζόμενοι ήρωικά μόνον κατά την διάρκεια της επανάστασης του 1821. Οί μετά τὸ Εἰκοσιένα Νεοέλληνες ἐπίσης, προκειμένου νὰ διατηρήσουν καὶ ἐπεκτείνουν τὴν ὕστερα ἀπὸ ὑπεράνθρωπες θυσίες ἀποκτημένη ἀνεξαρτησία τοῦ πρώτου ἐκείνου μικροῦ Ἑλληνικοῦ κράτους τοῦ 1830 – 32, δὲν ἀρκέσθηκαν στοὺς ἀγῶνες τῶν ἡρώων τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ κατέβαλαν καὶ ἐκεῖνοι πολυάριθμες προσπάθειες. Οἱ ἀλήθειες αὐτὲς ἀποδεικνύονται ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα:

Ἡ Ἱστορία, ὁ ἀψευδὴς καὶ ἀντικειμενικὸς αὐτὸς μάρτυρας τοῦ παρελθόντος, μᾶς ἀναφέρει ὅτι τὸ 1453, πού ἔπεσε τὸ τελευταῖο ὄχυρὸ τοῦ χιλιόχρονου Βυζαντινοῦ κράτους, ἡ Κωνσταντινούπολη, στὰ χέρια τοῦ Μωάμεθ καὶ μέχρι τὸ 1821 ὁ ἀγῶνας τῶν ὑποδούλων ὑπῆρξε διαρκῆς καὶ ἀμείωτος.

Ἡ διαρκῆς αὐτὴ ἀγωνιστικὴ τῆς τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ σὰν ὑφαισטיακὴ λάβα ξεσποῦσε κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα καὶ γινόταν ἐμφανὴς στὸν ἔξω κόσμον μὲ τὶς διάφορες λιγότερο ἢ περισσότερο γνωστὲς ἐξεγέρσεις, τοπικῆς ἢ γενικῆς μορφῆς, στὸ σημερινὸ ἑλληνικὸ γεωγραφικὸ χῶρον.

Ἐπειδὴ οἱ ἐξεγέρσεις αὐτὲς, πού σηματοδοτοῦν τὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα κατὰ τὴ μακραίωνη τουρκοκρατία καὶ ἄγνωστες εἶναι στοὺς περισσοτέρους καὶ ἀξιοσπούδαστες γιὰ τὴν ἐξαγωγή τῶν ἀναγκαίων γιὰ τὴν μελλοντικὴ μας ἐπιβίωση συμπερασμάτων, ἀναγκαῖον θε-

ωρεῖται νὰ ὑπενθυμίζονται στὶς ἐπερχόμενες γενεές. Γιατί δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ εὐδαιμονία καὶ εὐτυχία χωρὶς ἐλευθερία, ἀλλὰ συγχρόνως οὔτε ἐλευθερία δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει χωρὶς εὐψυχία καὶ γενναιότητα σύμφωνα καὶ μὲ τὴν ἐκφραση τοῦ Θουκυδίδη: «εὐδαιμον (εἶναι) τὸ ἐλεύθερον, τὸ δὲ ἐλεύθερον τὸ εὐψυχον» (Ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους, κεφ. 43).

Ἐξ ἄλλου μιὰ ἀναδρομὴ στοὺς κυριότερους σταθμοὺς τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας γενικότερα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ τρωικοῦ πολέμου καὶ τῶν πρώτων ἑλληνικῶν ἀποικισμῶν ἴσαμε σήμερα, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία εἶναι μιὰ διαρκῆς ἀλυσίδα ἀγῶνων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἀρκούμεστε ὅμως στὸ κείμενό μας αὐτὸ νὰ δώσουμε μιὰ ἀδρῆ καὶ συνοπτικὴ περιγραφή τῶν κυριότερων ἀπελευθερωτικῶν κινήματων κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας.

***

Κατὰ τὸν 15ο αἰῶνα.

Ὡς πρῶτο σοβαρὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ἐκεῖνο, πού ξέσπασε στὴ Μάνη στὰ 1463. Μανιάτες καὶ Λακεδαιμόνιοι μὲ ἀρχηγό τους τὸν **Μιχαὴλ Ράλλην** καὶ Ἀρκάδες μὲ τὸν **Πέτρο Μπούα**, συνεργαζόμενοι μὲ Κορινθίους καὶ Κρητικούς, ὑποκινούμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς ἐπαναστάτησαν κατὰ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας καὶ νίκησαν τὸν Ὁμὲρ μπέη στὴν Πάτρα. Ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειάς τους αὐτῆς ἦταν ἡ αἰχμαλωσία καὶ ἡ «διχοτό-

μηση» ἄνω τῶν 550 κατοίκων.

Τὸ 1470 οἱ κάτοικοι τῆς Εὐβοίας καὶ ἰδιαίτερα τῆς Χαλκίδας συμπαρίστανται στοὺς Ἑνετοὺς καὶ πολεμοῦν κατὰ τῶν ὀρδῶν τοῦ Μωάμεθ Β', μὲ ἀποτέλεσμα τὴν σφαγὴν τῶν περισσοτέρων κατοίκων.

Τὸ 1479 ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀρματολῶν τῆς Πελοποννήσου **Κροκόδειλος Κλαδάς**, ἠπειρώτης τὴν καταγωγὴν, μὲ 16.000 ἐπαναστάτες ξεκινώντας ἀπὸ τὴν **Κορώνη** εἰσορμᾷ στὴ **Μάνη**, συνεργάζεται καὶ μὲ τὸν ὄπλαρχηγὸ 60 ἐπίππων ἀρματολῶν **Θεόδωρο Μπούα** καὶ ταρακουνάει τὸν τύραννο.

Τὸ 1481 ὁ περίφημος **Κροκόδειλος Κλαδάς**, ποὺ προαναφέρθηκε, συνεργαζόμενος μὲ τὸν βασιλιὰ τῆς Νεαπόλεως τῆς Ἰταλίας Φερδινάνδο καὶ τὸν **Ἰωάννη Καστριώτη**, γιὰ τοῦ περίφημου Σκενδέρμπεη ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Τούρκων στὰ ΒΔ. ἐδάφη, τοὺς νικᾷ καὶ ἰδρύει ἓνα προσωρινὸ ἑλληνικὸ κρατίδιο ἐκ 50 χωριῶν μὲ πρωτεύουσα τὴ **Χειμάρρα**.

Τὸ 1475 οἱ κάτοικοι τῆς **Λήμνου** ἀνθίστανται γενναῖα κατὰ τῶν πολιορκητῶν τοῦ νησιοῦ Τούρκων καὶ σώζουν τὸ νησί ἀπὸ τὴν ὑποδούλωση.

Τὸν ἴδιο χρόνο, τὸ 1475, οἱ κάτοικοι τῆς νήσου **Ρόδου** συνεργαζόμενοι καὶ μὲ τοὺς ἰππότες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου πολεμοῦν ἥρωικὰ καὶ ἀντικρούουν τις πεισματώδεις ἐφόδους τῶν Ὀσμανληδῶν.

Τὸ 1490 περίπου 5.000 Θεσσαλοὶ καὶ Ἠπειρώτες μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μητροπολίτη Δυρραχίου **Κωνσταντῖνο Ἀριανίτη** καὶ ἄλλους, ἐλπίζοντας καὶ στίς ὑποσχέσεις τοῦ Βασιλιᾶ τῆς Γαλλίας Καρόλου Η' ἐπαναστατοῦν κατὰ τῶν Τούρκων, ἀπελευθερώνουν τὰ ΒΔ. ἐδάφη τοῦ ἄλλοτε βυζαντινοῦ κράτους περὶ τὴν Σκόδρα καὶ ἰδρύουν ἓνα ἄλλο προσωρινὸ ἀνεξάρτητο κράτος γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα. Δεινὲς ὅμως ὑπῆρξαν οἱ τιμωρίες καὶ οἱ βασανισμοί, ποὺ

ὑπέστησαν ἀργότερα ἐξ αἰτίας τῆς δραστηριότητάς τους αὐτῆς Θεσσαλοὶ καὶ Ἠπειρώτες (βλ. Κων. Παπαρρηγόπουλου, τόμος Ε' σελ. 62 κ.έ.).

Τὸ 1496 καὶ 1499 οἱ Πελοποννήσιοι ἐξεγείρονται καὶ πάλιν, ὑποκινούμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς (ποὺ τελικὰ τοὺς ἐξαπάτησαν), χωρὶς ὅμως κανένα ἀποτέλεσμα.

Κατὰ τὸν 16ο αἰώνα.

Κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ τὰ 1500 μέχρι τὰ 1532 οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου καὶ Αἰτωλοακαρνανίας, ὑποκινούμενοι καὶ ἀπὸ τὸν Γενουάτη θαλασσομάχο Ἀνδρέα Ντόρια καὶ ἄλλους Ἑνετοὺς, διατηροῦν ἐντατικὸν ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων. Τελικὰ ὑποκύπτουν «ἐγκαταλελειμμένοι», πολλοὶ αἰχμαλωτίζονται καὶ ἄλλοι κατὰ τὸν ἱστορικὸ Παπαρρηγόπουλο βασανίσθηκαν ἄγρια. «**Οἱ Τούρκοι πολλοὺς Ἕλληνας τοῦ ζῆν πολυτρόπως ἀπήλλαξαν**».

Τὸ 1538 οἱ κάτοικοι τῆς Κέρκυρας μαζί μὲ τοὺς Ἑνετοὺς, ποὺ κατεῖχαν τότε τὸ νησί, ἀμύνονται κατὰ τοῦ Σουλεημᾶν μὲ ἀφάνταστον ἥρωισμό, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀναγκασόμενος νὰ ἀποχωρήσει, σύρει μαζί του 15.000 αἰχμαλώτους κατοίκους, ποὺ συναντοῦσε στὰ κτήματα καθὼς ἔφευγε.

Τὸ 1532, κατὰ τὴν ἐκπόρθηση τῆς τουρκοκρατούμενης ἀπὸ τὸν Βαγιαζήτ Κορώνης, τὴν ὁποία πέτυχε ὁ ναύαρχος τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Καρόλου Ε' Ντόρια, διακρίθηκαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἰδιαίτερα οἱ **Θεόδωρος Ἀγιαποστολίτης, Μιχαὴλ Καλόφωνος, Νικόλαος Μαιωνᾶς** καὶ **Θεόδωρος Βουκίτης**, ποὺ φονεύθηκε κατὰ τὴν ἐξόρμηση.

Τὸ 1571, στὴν περίφημη Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου ὁ ἐνωμένους Χριστιανικὸς στόλος Ἰσπανῶν, Ἑνετῶν, Αὐστριακῶν κ.λ.π. ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Δὸν Ἰωάννη τοῦ Αὐστριακοῦ κατέστρεψε τὸν τουρκικὸ στόλο καὶ διέκοψε ἔ-

τοι την προέλαση τῶν Τούρκων πρὸς τὴν Εὐρώπη τότε «διὰ θαλάσσης». Τὸν πρῶτο ρόλο ἔπαιξαν ἐδῶ οἱ Ἕλληνες. «Τότε, λέγει ὁ Κων. Παπαρρηγόπουλος (ὁ.π. σελ. 625), ὑπὸ τοῦ κρότου τῶν πυροβόλων τῆς πολυθρυλήτου ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου, διὰ τῶν προτροπῶν καὶ ἐπαγγελιῶν τοῦ περιφανοῦς αὐτῆς Ναυάρχου Δὸν Ἰωάννου τοῦ Αὐστριακοῦ ἐσείσθησαν ὄχι μόνον ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεά, ἡ Μακεδονία καὶ τὸ Αἰγαῖο, ἀλλὰ ὀλόκληρος ὁ Ἑλλαδικὸς χῶρος. Τὰ ἔθνικα κινήματα ἐξέσπων ἐνθουσιωδῶς».

Στὰ διαδοχικὰ αὐτὰ κινήματα, ποὺ ξέσπασαν μετὰ τὴν Ναυμαχία τῶν Ναυπάκτου διακρίθησαν οἱ 3000 Γαλαξειδιῶτες καὶ Λιδωρικιώτες, ποὺ κατέλαβαν τὰ **Γιάννενα** (Χρονικὸ Γαλαξειδίου) καὶ πολλοὶ Πελοποννήσιοι, ποὺ μὲ ἀρχηγούς τοὺς ἀδελφούς Μελησινοὺς **Μακάριον ἀρχιεπίσκοπον Ἐπιδαύρου**, καὶ χωροδеспότην **Θεόδωρον** ὑψωσαν τὴν σημαία στὴ **Μάνη**.

Ἐνα ἄλλο κίνημα 30.000 ἐπαναστατῶν Θεσσαλῶν, Μακεδόνων καὶ νησιωτῶν τοῦ Αἰγαίου, μὲ ἀρχηγούς ἐπισκόπους κυρίως, ποὺ ἐκδηλώθηκε ἀπὸ τὴν Θεσσαλία καὶ μέχρι τὴν Πάτρα καταπνίγεται πάλι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος Ἐπίσκοποι Θεσσαλίας καὶ Πατρῶν κἀκαν ζωντανοί.

Τὸ 1570 καὶ 1571 οἱ Κύπριοι δίδουν ἀληθινὰ δείγματα ἡρωισμοῦ στὶς πολυθρύλητες πολιορκίες Ἀμμοχώσου καὶ Λευκωσίας (Νικοσίας) ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὸ 1585 οἱ ἄρματολοι τῆς Βόνιτσας, τοῦ Λούρου καὶ ἄλλων ἐκεῖ περιοχῶν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, **Θεόδωρος Γρίβας – Μπούας, Πούλιος Δράκος, Μάλαμας καὶ Γκίνης – Μπούας** ἐγεγείρουν τοὺς κατοίκους τῶν ἀρματολικιῶν τῆς, κατέλαβαν τὴν Ἄρτα καὶ βάδισαν πρὸς τὰ Γιάννενα, ὑποκινώντας σὲ ἐπανάσταση καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς. Καὶ αὐτὸ τὸ

κίνημα κατεστάλη.

«Οἱ ἀδιακόπως ὁμως ἐπαναλαμβανόμενοι, λέγει ὁ ἱστορικοὺς τοῦ Ἔθνους, καὶ ἀδιακόπως εἰς οἰκτρὸν τέλος καταλήγουσαι αὐταὶ ἐπαναστάσεις δὲν ἀπέβαινον ἐν τούτοις ἄγονοι. Πολλάκις ὁ σουλτάνος ἐγίνετο ἐπεικέστερος πρὸς αὐτούς, προκειμένου νὰ τοὺς κατευνάσῃ. Ἐπέτρεπε μάλιστα καὶ εἰς τοὺς ἄρματολοὺς νὰ ἀστυνομεύουν τὴν Στερεάν, Θεσσαλίαν καὶ Ἠπειρον καὶ εἶναι γνωστὴ ἡ σημασία τοῦ γεγονότος τούτου» (ὁ.π. σελ. 627).

Κατὰ τὸν 17ο αἰώνα.

Κατὰ τὸ διάστημα 1601 – 1613 μὲ τὴν ὑποκίνηση τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας καὶ τοῦ δούκα τοῦ **Νέβερ Κάρολο Β΄** ἓνα ἐκτεταμένης ἐκτάσεως ἐπαναστατικὸ κίνημα ξέσπασε ἀπὸ τὴ Μάνη μέχρι Θεσσαλία καὶ Ἠπειρο, Κρήτη καὶ Κύπρο. Τὸ δραματικότερο πρόσωπο τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης ὑπῆρξε ὁ Μητροπολίτης Τρίκκης **Διονύσιος ὁ Φιλόσοφος** (κατὰ τουρκικὸν δυσφημισμὸν Σκυλόσοφος), ποὺ ἐρχόταν σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὸν Γάλλο ἐκεῖνο δούκα τοῦ **Νέβερ Κάρολο Β΄**. Ἡ ἐπίδραση ποὺ εἶχε ἡ πρωτοβουλία ἐκείνη καὶ ἡγετικὴ ἱκανότητα τοῦ Διονυσίου ὑπῆρξε τεράστια. Μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως, ποὺ ἐγίνε στὴν **Κούκην** τῆς Ἄνω Ἠπείρου, ὁ ἐπίσκοπος Διονύσιος συγκέντρωσε 800 περίπου ἄνδρες χωρικοὺς κυρίως, καὶ μὲ σύνθημα «**Τρίκκη Βυζάντιον ἀνακτῆση**», ἐβάδισε καὶ κατέλαβε τὰ Γιάννενα, ὄχι ὁμως καὶ τὸ κάστρο. Κατὰ τὴ δευτέρη μέρα ὁμως ὁ Ὀσμὰν πασᾶς Ἰωαννίνων, ποὺ, ἀφοῦ ἀνασύνταξε τὸ στρατὸ του, διασκόρπισε τοὺς ἐπαναστάτες, συνέλαβε τὸν ἐβδομηκονταετῆ Διονύσιο τὸν ἐγδारे ζωντανόν, καὶ ἔστειλε τὸ παραγεμισμένο μὲ ἄχυρα δέρμα τοῦ ἐπισκόπου στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐτσι ἱκανοποιήθηκε ἡ θηριωδία τοῦ Σουλτάνου καὶ ἔληξε καὶ ὁ ἀγώνας. Τότε φονεύθηκε καὶ ὁ

Ἅγιος Σεραφεῖμ Φαναριωφαρσάλων, πού θεωρήθηκε συνένοχος τοῦ Διονυσίου.

Κατὰ τὸν 18ο αἰώνα.

Τὸ 1715 ἐπαναστάτησαν καὶ πάλιν οἱ Πελοποννήσιοι ὑποκινούμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς. Ὁ μέγας ὁμως βεζύρης Ἀλῆ Κιουμουρτζής μετὰ πολὺ στρατὸ διέλυσε τοὺς ἐπαναστάτες, τιμώρησε παραδειγματικὰ τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους, ἰδίως τοῦ Ναυπλίου, τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορίνθου καὶ ἐλάχιστοι γλίτωσαν ἀπὸ τῆ σφαγῆ καὶ τὸν ἀξανδραποδισμό.

Τὸ 1716 οἱ κάτοικοι καὶ πάλιν τῆς Κερκύρας, ἂν καὶ εἶχαν προστάτες τοὺς Ἑνετοὺς, ἀντιστάθηκαν κατὰ τῶν Τούρκων, πού ἐπιχείρησαν τὴν κατάκτηση τῆς νήσου καὶ μετὰ τὴς ὁδηγίης τοῦ ὁμογενοῦς Μάρκου Ἀντωνίου Σάλα καὶ τοῦ Ἄγγλου Κόμητα Σούλεμβουρ καὶ μετὰ τὸν ἥρωισμό τους ἐξασφάλισαν τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Κερκύρας.

Τὸ 1766 ἀποστέλλεται στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Πετρούπολη τῆς Ρωσίας Ἑλληνας ἀξιωματικὸς (Λοχαγὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ), καταγόμενος ἀπὸ τῆ Σιάτιστα Γεώργιος Παπάζογλη ἢ Παπάζογλου μετὰ ἐντολὴ νὰ κινήσει τοὺς Ἕλληνας σὲ ἐπανάσταση κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι εἶχε ἤδη ἀρχίσει ἡ Ρωσία νὰ στρέφει τὰ διαφέροντά της πρὸς τοὺς ὁμοδόξους ὑποδούλους Ἕλληνας καὶ νὰ χρησιμοποιοῖ τὰ φιλελεύθερα διαφέροντά τους γιὰ ἴδιον ὄφελος.

Ὁ Μέγας Πέτρος (1689 – 1725) παλαιότερα καὶ τώρα ἡ Αἰκατερίνη Β' (1762 – 1796) στὸν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀγῶνα τῆς ἐπιδίωξαν τὴν ἐκμετάλλευση τῶν φιλελεύθερων αἰσθημάτων τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων.

Ὁ λοχαγός, λοιπόν, τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Γεώργιος Παπάζογλου ἐφθάσε στὴν Ἠπειρο καὶ ὕστερα στὴν Ἀκαρνανία καὶ στὸ Μεσολόγγι, ὅπου συνεν-

νοήθηκε μετὰ τοὺς ἀρματολοὺς **Χρῆστο Γρίβα** καὶ **Στάθη Γεροδήμο**, **Λαχούρη** καὶ τὸν διδάσκαλο **Παναγιώτη Παλαμᾶ** ὑποκινώντας τους σὲ ἐπανάσταση κατὰ τῶν Τούρκων. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγος ὁ Παπάζογλου ἔστειλε ἀντιπροσώπους του στὴ Ναύπακτο, Δωρίδα, Παρνασσίδα, Μάνη, Καλαμάτα, Κόρινθο καὶ ἄλλοι καὶ ἐπικοινωνήσε μετὰ τοὺς πρῶχοντες καὶ ἐπισκόπους τῶν μερῶν αὐτῶν. Οἱ Τούρκοι ὁμως πληροφορήθηκαν τὴν κυφορούμενη ἔκρηξη ἀντέδρασαν ἀστραπιαία, καρατόμησαν ἐπισκόπους καὶ Πατριάρχες, κατατρομοκράτησαν τοὺς ὑπόδουλους, ἀφόπλισαν τοὺς ἐνόπλους καὶ ἀποσόβησαν κάθε κίνηση.

Τὸ 1770 νέα ἀναταραχὴ προκλήθηκε μετὰ τὴν κάθοδο καὶ τὸν κατάπλου στὸ Οἶτυλο μιᾶς μοίρας τοῦ ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν ναύαρχο **Θεόδωρο Ὀρλώφ**. Μετὰ τὴν νέα αὐτὴ εὐκαιρία καὶ πάλιν ἐνθουσιάστηκαν οἱ Ἕλληνες καὶ πίστεψαν ὅτι ἔφτασε ἡ στιγμή τῆς ἀπελευθερώσεώς τους. Γι' αὐτὸ ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεά, ἡ Κρήτη καὶ τὰ ἄλλα νησιά ὕψωσαν τὴν ἐπαναστατικὴ σημαία. Προετοιμάστηκαν Μητροπολίτες, ὅπως ὁ **Παρθένιος Πατρῶν**, **Μακάριος Κορίνθου**, προεστοί, ὅπως ὁ **Γεώργιος Νοταρᾶς**, **Ἀναστάσιος Χριστόπουλος** στὴν Ἀνδρίτσαινα, ἀρματολοί, ὅπως ὁ **Γεροδήμος Σταθᾶς**, στὸ Βάλτο, ὁ **Χρήστος Γρίβας** στὸ Ξηρόμερο, ὁ **Γεώργιος Λαχούρης** στὸ Ἀγγελόκαστρο, ὁ **Παναγιώτης Παλαμᾶς** στὸ Μεσολόγγι ὁ **Κωνσταντῖνος Σισμάνης** στὴν Πιρνασσίδα, ὁ **Ἰω. Καλπούζος** στὴ Λειβαδιά, ὁ **Μητρομάρας** στὰ Μέγαρα, ὁ **Δασκαλογιάννης** στὴν Κρήτη κ.ἄ.

Στις 23 Ἀπριλίου 1770 κατέφθασε στὴν Κορώνη καὶ ἄλλη ρωσικὴ μοίρα ὑπὸ τὸν **Ἀλέξιον Ὀρλώφ**, ἀδελφὸ τοῦ Θεοδώρου, διέλυσε τοὺς Τούρκους, πού πολιορκοῦσαν τὴν Κορώνη καὶ διέταξε τὸν **Μυκῶνιο Ἀντώνιο Ψαρρό** νὰ καταλάβει μετὰ τοὺς ἄνδρες του τὴν Τρίπολη.

Ἡ προσπάθεια ἀπέτυχε, οἱ ἐπαναστάτες διαλύθηκαν καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐφήρμωσαν τὰ συνηθισμένα κατασταλτικά μέτρα, σφαγὲς σὲ εὐρεία ἔκταση πολλῶν χιλιάδων Ἑλλήνων στὴν Τριπολιτσᾶ, στὰ Τρίκαλα Θεσσαλίας καὶ ἄλλοῦ. Οἱ Ρῶσοι ἔφυγαν καὶ οἱ Ἕλληνες ἔσκυψαν πάλι τὸν αὐχένα.

Τὸ 1788 «τῇ ἐπινεύσει τῆς Αὐτοκρατείας Αἰκατερίνης Β΄» ὁ **Λάμπρος Κατσώνη** φθάνει μὲ τρία ρωσικὰ πλοία στὰ ἑλληνικὰ πελάγη.

Κατὰ τὰ ἔτη 1788 καὶ 1789 ὁ Κατσώνη μὲ συντονισμένες ἐνέργειες αὐξῆσε τὰ πλοία του σὲ 15 καὶ μέχρι τὸ 1804 συνεργαζόμενος καὶ μὲ τὸν **Γεώργιο Ἀνδρούτσο**, πατέρα τοῦ Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρούτσου γίνεται ἐπικίνδυνος γιὰ τὸ τουρκικὸ ναυτικόν. Ἡ ἦττα του ὁμως στὴν Ἄνδρο σήμανε καὶ τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνα του. Πέθανε ἀργότερα στὴν Πετροῦπολη σὲ ἡλικία 52 ἐτῶν. Τὴν ἴδια χρονιά συλλαμβάνεται καὶ ὁ Γεώργιος Ἀνδρούτσος ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς στὰ Ἐπτάνησα ὅπου εἶχε καταφύγει, παραδίδεται στοὺς Τούρκους, ὀδηγεῖται στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ θανατώνεται διὰ πνιγμοῦ σὲ ἡλικία 57 ἐτῶν.

Στὰ 1792, 1800 καὶ 1802 οἱ λιτοδαίταιοι κάτοικοι 11 χωριῶν τοῦ Σουλίου ἐπαναστατοῦν καὶ κατεξευτελίζουν τὸν Ἀλῆ Πασᾶ δίδοντας ἀνεπανάληπτα δείγματα ἡρωισμοῦ καὶ αὐτοθυσίας γιὰ χάρη τῆς Πατρίδας.

Κατὰ τὸ 1803 ὁ γενναῖος καπετάνιος **παπα-Εὐθύμιος Βλαχάβας** συνεργάζεται μὲ ἄλλους ἄρματολούς, **Νικολάρα, Παλαιόπουλο, Καναβό, Θεόδ. Κολοκοτρώνη**, καὶ ὑποκινεῖ τοὺς ὑποδούλους σὲ ἐπανάσταση.

Στὰ 1805 σὲ συνέδριο ἄρματολῶν στὸ Καρπενήσι ἀποφασίσθηκε γενικὴ ἐπανάσταση καὶ ἀρχηγὸς ἀνακηρύχθηκε

ὁ παπα – **Βλαχάβας**. Καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τὰ λημέρια του στὸν Ὀλυμπο ἄρχισε «**στάδιον ἐνδόξου δράσεως**» κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Σπ. Τρικούπη, ἀφοῦ ἔδρασε κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν συνεννοούμενος πότε μὲ τὸν Νικοτσάρα, πότε μὲ τὸν Σέρβο Καραγεώργη συνταράσσει τοὺς στρατοὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ στὶς βόρειες Σποράδες, στὰ Μετέωρα, στὴν Ἐλευθεροῦπολη, καὶ ἄλλοῦ. Στὰ 1809 ὁμως κάμπτεται, παραδίδεται, πιστεύοντας στὶς ψεύτικες ὑποσχέσεις, ὑποβάλλεται σὲ βασανιστήρια, διαμελίζεται καὶ ἀνασκολοπίζεται χωρὶς νὰ βγάλει οὔτε κραυγὴν πόνου ἢ νὰ ἐκφράσει ἴχνος παραπόνου», ὅπως λέει ἕνας παριστάμενος περιηγητῆς.

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε καὶ τὴν ὀργανωμένη ἐπαναστατικὴ δουλειὰ τοῦ **Ρήγα Φεραίου**, τὴν ἱεραποστολικὴ δράση τοῦ ἀγίου **Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ**, καθὼς καὶ τὸ μέγα ἔργο τῆς **Φιλικῆς Ἐταιρείας**, ποὺ προετοίμαζε τὸν Ἱερό Ἀγῶνα τοῦ Εἰκοσιένα.

★ ★ ★

Οἱ ἀγῶνες ἐκεῖνοι κατὰ τὸ μακρότατο διάστημα τῆς Τουρκοκρατίας εἶναι ἀνάγκη νὰ χρησιμεύσουν σὰν ἄλλοι ὁδοδείκτες τοῦ Ἔθνους, τώρα ποὺ τόσο κίνδυνοι καὶ τόσο ἐχθροὶ ἐπιβουλεύονται τὴν ἐθνικὴ μας ἀνεξαρτησία.

Ἡ ἀκαταμάχητος ἀγωνιστικότητα, ἡ πίστη στὰ ἰδεώδη τῆς φυλῆς, ἡ αὐτοθυσία, ἡ ἀταλάντευτη προσήλωση τῆς ψυχῆς τῶν Ἑλλήνων στὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ πίστη στὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, αὐτὰ ἔσωσαν καὶ αὐτὰ μόνον θὰ σώσουν καὶ στὸ μέλλον τὸ Ἔθνος, ἂν τὰ ἐνστερνισθοῦμε.

ΔΗΜ. Γ. ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΑΣ

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ

Ἡ λέξι «ἐλευθερία» ἐτυμολογεῖται πιθανῶς ἀπὸ τοὺς ρηματικούς τύπους ἐλεύθω καὶ ἐλεύσομαι δηλαδὴ ἔρχομαι. Συνεπῶς ἡ ἐλευθερία δηλώνει ἀγωνιστική πορεία καὶ ταυτίζεται μὲ τὴν ἐργασία, τὴ δράση καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐλευθερία, πού εἶναι ἡ ἔλλειψη κάθε ἐξαναγκασμοῦ ἢ καταπίεσης, εἶναι μία ὑπερβατική ιδέα, γιατί δὲν περιέχει κανένα ἐμπειρικό στοιχείο καὶ δὲν ἐμφανίζεται ὡς συγκεκριμένο ἀντικείμενο στὸν κόσμο. Ἀναφέρεται στὴν πνευματική κυρίως σφαιρα τοῦ ἀνθρώπου, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπιλογή καὶ δὲν ἀποδεικνύεται οὔτε ἐμπειρικά οὔτε λογικά.

Ἡ ἐλευθερία κατὰ τὸ θετικό της νόημα εἶναι αὐτοπειθαρχία, αὐτοδέσμευση καὶ αὐτοσεβασμός. Ὁ ἄνθρωπος ἐλεύθερα θέτει ὠρισμένες ἀρχές, δημιουργεῖ μία ἐσωτερική πνευματική αἰτιότητα, τὴν αὐτονομία τοῦ πνεύματος, στηρίζεται στὸ αὐτεξούσιόν του καὶ στὴ συνέχεια πειθαρχεῖ καὶ συμπεριφέρεται σύμφωνα μὲ τὸν ἐσωτερικό του πνευματικό καὶ ἠθικό νόμο. Τὴν ἐλευθερία χωρὶς ὄρια, πού εἶναι μιὰ ἀπάνθρωπη δουλεία, καυτηριάζουν κατὰ καιροὺς ὅλοι οἱ σκεπτόμενοι ἄνθρωποι: Ὁ Γάλλος φιλόσοφος Μοντεσκὲ ἔλεγε ὅτι «ἐλευθερία δὲν εἶναι τὸ νὰ μπορεῖ νὰ κάνει κανεὶς ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ τὸ νὰ μπορεῖ νὰ κάνει ὅ,τι πρέπει». Τὴν ιδέα αὐτὴ παραλλάσσει ὁ Sartre λέγοντας: «Νὰ εἶσαι ἐλεύθερος δὲν σημαίνει καθόλου, τὸ νὰ μπορεῖς νὰ κάνεις ὅ,τι θέλεις, ἀλλὰ νὰ θέλεις ὅ,τι μπορεῖς». Καὶ ὁ Ἄγγλος μαθηματικός καὶ φιλόσοφος Russell τὸνίζει: «Ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία τῆς ἀναρχίας, γιατί ἡ ἐλευθερία εἶναι στὰ πλαίσια τῶν νοητι-

κῶν νόμων».

Ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία καταλύει τὴν ἀληθινὴ ἐλευθερία καὶ στὴ θέση της βάζει τὴν αὐθαιρεσία. Ὅδηγεῖ στὴν ἀσυδοσία καὶ στὴν ἀναρχία. Ἡ ὑπέρμετρη αὐτὴ ἐλευθερία δὲν μπορεῖ νὰ υπάρξει, γιατί ἀντιστρατεύεται τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἀπὸ τὸν ἀμοιβαῖο σεβασμὸ καὶ στηρίζονται στὶς ἐκατέρωθεν ὑποχωρήσεις καὶ παραχωρήσεις. Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ ἐπισημαίνει ὁ Πλάτων λέγοντας ὅτι ἡ ὑπέρμετρη ἐλευθερία μεταβάλλει σὲ δουλεία τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν κοινωνία. «Ἡ ἄγαν ἐλευθερία οὐκ εἰς ἄλλό τι ἢ εἰς ἄγαν δουλείαν μεταβάλλει καὶ ἰδιώτην καὶ πόλιν». Ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία εἶναι παραλογισμός, ἀφοῦ ὁ ὑποστηρικτῆς της, ἐνῶ καταδυναστεύει τὶς ἐλευθερίες τῶν ἄλλων, δὲν θέλει νὰ τοῦ στερήσουν ἢ νὰ τοῦ περιορίσουν καμία ἀπὸ τὶς δικές του.

Ἡ ἐλευθερία μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς θετικὴ προϋπόθεση τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψης. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ συνειδησή του, ὁ λόγος του, ἡ σκέψη του. Τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη, καὶ ὅλα τὰ αἰσθητὰ προσδιορίζονται καὶ διαμορφώνονται ἀπὸ ξένους παράγοντες πρὸς τὴ σκέψη. Τὰ μόνα πού δὲν ὑφίστανται προσδιορισμὸ εἶναι ὁ λόγος καὶ ἡ σκέψη, ὅταν αὐτὰ εἶναι λυτρωμένα ἀπὸ αἰσθητοὺς προσδιορισμούς. Ἡ σκέψη μας μετέχει τοῦ ἀντικειμενικοῦ λόγου καὶ λειτουργεῖ χάρη στὴν ἐλευθερία. Σ' αὐτὴν ἐναπόκειται νὰ ἐκλέξει καὶ νὰ ἀποφασίσει ἀνάμεσα στὰ διαφορετικὰ αἶτια καὶ κίνητρα πού παρουσιάζονται στὸ λόγο καὶ στὴ σκέψη.

Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ σκέψη συνυπάρχουν καὶ συνεργάζονται. Μὲ τὴ σκέψη συλλαμβάνουμε καὶ κατανοοῦμε τὴν ἐ-

λευθερία και με την έλευθερία αναγνωρίζουμε τη σκέψη και την κατευθύνουμε. Είναι δύο πηγές άλληλένδετες και συνυφασμένες που συντηρούν και τροφοδοτούν τον άνθρωπο με το βαθύ συναίσθημα της εϋθύνης. Η έλευθερία της σκέψης χαρακτηρίζει το μεγαλειό της ζωής, γιατί χωρίς αυτήν δεν υπάρχει ή δημιουργική πνοή, ή εϋθύνη και ο καταλογισμός των πράξεων. Είναι ή υπαρξιακή υπόσταση του ανθρώπου "cogito ergo sum" είπε ο Καρτέσιος, δηλαδή σκέπτομαι άρα υπάρχω. Στη λειτουργία της σκέψης έπεμβαίνουν αυτόματα ή συναίσθηση, ή συνείδηση και ή βούληση. Τη βούληση προσδιορίζει ο λόγος, ή σκέψη κατά το μέτρο που πραγματοποιείται στη συνείδησή μας και όχι αισθητά αίτια. Ο λόγος μπορεί να θεωρηθεί δικός μας και αυτός προσδιορίζει το πρόσωπό μας και φανερώνει την αυτονομία μας εν σχέσει προς τον αισθητό κόσμο. Ο λόγος και ή έλευθερία είναι δύο τρόποι της ίδιας ουσίας. Έλευθερος είναι αυτός που υπόκειται στον προσδιορισμό του λόγου. Χωρίς το λόγο και τη σκέψη δεν νοείται έλευθερία. Παράδειγμα: το νήπιο, ό τρελός είναι έλεύθεροι; Με το λογικό πάλι εξαναγκασμένο ή παραλυμένο ή εξασθενημένο δεν νοείται έλευθερία. Παράδειγμα: ό υποδουλωμένος, ό ναρκωμανής, ό μεθυσμένος είναι έλεύθεροι;

Έλευθερία έχουμε όταν υπακούουμε στην πνευματική αναγκαιότητα, που διέπεται από νόμους: 1) Λογικούς: ό άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να ενεργεί σύμφωνα με τους κανόνες και τις άρχες της Λογικής. 2) Αισθητικούς, που κανονίζουν τα κριτήρια μιās καλής πνευματικής έργασίας ή ένός έργου. 3) Άξιολογικούς και ήθικούς: ή σκέψη μόνη της και άβίαστα θέτει τα άξιολογικά κριτήρια, τις ήθικες άρχες, τον ήθικό νόμο. Η πνευματική αναγκαιότης άνήκει στη σφαίρα του νοητού, του άπόλυ-

του και του υπερχρονικού.

Χάρη στην έλευθερία ό άνθρωπος καθημερινά υπερβαίνει το υπάρχον και το συμβαίνον και φθάνει στη δημιουργία, θετική ή άρνητική. Η έλευθερία υπάρχει και αναπτύσσεται μέσα μας, την ζούμε συνεχώς. Αυτή είναι ένα έσωτερικό αγαθό που, αν δεν υπήρχε, δεν θα μπορούσαμε να το σκεφτούμε και να το δημιουργήσουμε. Η έσωτερική έλευθερία είναι ένα προσωπικό βίωμα που κερδίζεται και διατηρείται με την προσάθεια και τον άγώνα. Άνεξάρτητα αν το άτομο ζει πολιτικά έλεύθερο ή υποδουλωμένο, κοινωνικά έλεύθερο ή δεσμευμένο, το άτομο αυτό αισθάνεται και ζει έσωτερικά έλεύθερο. Η έλευθερία υποτέσσεται μόνο τις ανώτερες άξίες, όπως είναι το Δίκαιο, ή Άλήθεια, ή Άγάπη, το Καθήκον, και χαρακτηρίζει το πνεύμα του προσώπου. Αυτή διευρύνει τους όραματισμούς, τα σχέδια και τις πνευματικές του άναζητήσεις.

Ο άνθρωπος χωρίς στόχους και ιδανικά δεν είναι έλεύθερος. Πρέπει να ξέρει όμως γιατί θέλει την έλευθερία.

Ο άνθρωπος είναι έλεύθερος και γι' αυτό υπεύθυνος για την πνευματική του πορεία. Στη συνείδησή μας, χωρίς την παρέμβασή μας ποικίλα αίτια, που διαμορφώνονται από άλλα αίτια, προσδιορίζουν μαζί με το λόγο τη βούλησή μας. Ο κόσμος δεν είναι αυτός καθ' έαυτον κακός. Η έπιλογή των μηνυμάτων, ό συντονισμός με το αγαθόν, ή ένασχόληση με τη δικαιοσύνη, την άρετή και την άγάπη, ή ζήτηση της άληθείας ενεργούνται από τον άνθρωπο, τον μόνο υπεύθυνο για την προσωπικότητά του. Η άγάπη χρωματίζει και δίδει άξία στην έλευθερία. Είμαι έλεύθερος και άγαπώ. Έλευθερία δίχως άγάπη είναι τυραννία.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΥΡΙΚΑΚΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΠΩΛΕΙΑ Η ΕΚΔΗΜΙΑ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΤΖΙΑΦΕΤΑ

Ο Γεώργιος Τζιαφέτας γεννήθηκε στην Κοζάνη το 1947.

Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ως υπότροφος του ΙΚΥ, απ' όπου έλαβε τα πτυχία του φυσικού και του μαθηματικού. Από το 1972 συνέχισε τις σπουδές του στο Τεχνικό Πανεπιστήμιο του Δ. Βερολίνου, απ' όπου έλαβε το δίπλωμα του ορυκτολόγου, κατ' αρχάς ως υπότροφος του κληροδοτήματος Βέλιου και κατόπιν ως υπότροφος της Γερμανικής Κυβερνήσεως. Το 1975 ανακηρύχθηκε άριστοβάθμιος διδάκτωρ μηχανικός του Τμήματος της Κυβερνητικής από το ίδιο Πανεπιστήμιο. Οί συνεχώς με υποτροφίες σπουδές κάνουν σαφή την μεγάλη επίδοση του Γιώργου Τζιαφέτα στη γνώση.

Το 1976 άρχισε τη διδασκαλία του μαθήματος της Στατιστικής στο Ε. Μ. Πολυτεχνείο, ως επιμελητής, ενώ παράλληλα συνέχισε τις σπουδές στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, απ' όπου έλαβε το πτυχίο του οικονομολόγου. Το 1982 ανακηρύχθηκε ύφηγητής στο Ε.Μ. Πολυτεχνείο και τη διετία 1981 - 83 δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Το 1985 εκλέχθηκε αναπληρωτής καθηγητής στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και το 1989 στο Ε. Μ. Πολυτεχνείο.

Ο Γιώργος Τζιαφέτας πέρα από τις ακαδημαϊκές επιδόσεις του είχε αξιολογή συμβολή ως δημόσιος άνδρας και ως κοινωνικός εργάτης. Διετέλεσε μέ-

λος Διοικητικών Συμβουλίων Όργανισμών, Έπιτροπών, Όπουργείων, Έπισημονικών Όργανώσεων και Όδρυμάτων όπως πρόεδρος του ΕΛΚΕΠΑ (= Έλληνικόν Κέντρον Παραγωγικότητας), αντιπρόεδρος του ΙΓΜΕ (= Όνστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Έρευνών), μέλος του Δ.Σ. του ΙΚΥ (= Όδρυμα Κρατικών Όποτροφειών), μέλος έπιτροπών του ΥΠΕΠΘ (= Όπουργείον Έθνικης Παιδείας και Όρησκευμάτων), ΥΠΕΘΟ (= Όπουργείον Έθνικης Οικονομίας), ΕΟΤ, αντιπρόεδρος της ΕΔΗΜ (= Έταιρία Δημογραφικών Μελετών), Α' γραμματέας του ΙΑΔΗΠ (= Όδρυμα Αντιμετώπισεως του Δημογραφικού Προβλήματος), καθώς και σύμβουλος του Όπουργού Βιομηχανίας, Ένέργειας και Τεχνολογίας.

Έλαβε μέρος σε πολλά έρευνητικά προγράμματα τα τελευταία χρόνια, που άφορούσαν προβλήματα της έλληνικης οικονομίας, της χωροταξίας και του πληθυσμιακού σχεδιασμού. Συνέγραψε 85 έπιστημονικές έργασίες που δημοσιεύθηκαν σε έγκυρα διεθνή και έλληνικά περιοδικά και σε πρακτικά συνεδρίων, καθώς και 14 διδακτικά βιβλία. Έπίσης όργάνωσε, μέσω διαφόρων φορέων, 26 σεμινάρια για έπιμόρφωση και έξειδίκευση πτυχιούχων διαφόρων κλαδών, ενώ έλαβε μέρος σε 42 έπιστημονικά συνέδρια στην Έλλάδα και το Έξωτερικό, εκ των οποίων σε 10 ήταν μέλος της όργανωτικης έπιτρο-

πής. Ὑπῆρξε μέλος 20 ἑλληνικῶν καὶ διεθνῶν ἐπιστημονικῶν ὀργανώσεων γνωρίζοντας πολὺ καλὰ τὴν γερμανικὴ καὶ ἀγγλικὴ γλῶσσα.

Ἀπὸ τὴν παραπάνω σύνοψη εἶναι προφανές τὸ ὄντως μεγάλο ἐπιστημονικὸ καὶ κοινωνικὸ ἔργο ποὺ ἀφήνει πίσω ὁ Γιώργος Τζιαφέτας, λαμβάνοντας ὑπόψιν ὅτι εἶχε συμπληρώσει μόνο 45 χρόνια στὴν ἐπίγεια ζωὴ του. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ δὲν φαίνεται ἀπὸ τὴν βιογραφικὴ περιγραφή καὶ πρέπει νὰ τονισθεῖ εἶναι ἡ ἐνσυνείδητη μεγάλη πίστη τοῦ ἐκλιπόντος, ἡ μεγάλη του ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα Ἑλλάδα καὶ ἡ μετὰ συνεπειᾶς ἀγωνιστικὴ του διάθεση. Τὸ ὅτι ὑπῆρξε ἀντιπρόεδρος τῆς Ἑταιρίας Δημογραφικῶν Μελετῶν καὶ Α' Γραμματεὺς τοῦ Ἰδρύματος Ἀντιμετωπίσεως τοῦ Δημογραφικοῦ Προβλήματος δὲν λείπει πολλά, ἐκεῖνο ποὺ λείπει εἶναι ὅτι ὑπῆρξε ἡ ψυχὴ τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος. Ὁ Γιώργος Τζιαφέτας ὑπῆρξε ἡ ψυχὴ διότι ἤξερε, διότι μποροῦσε, διότι ἀγαποῦσε τὴν Πατρίδα του, διότι εἶχε καὶ τὶς ἠθικὲς προϋποθέσεις λόγῳ πίστεως καὶ ἐσωτερικοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνα. Τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα εἶναι καὶ θέμα οἰκονομικὸ, κατὰ βάση ὅμως εἶναι θέμα ἠθικὸ. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ξέρουν, ποὺ μποροῦν, ποὺ ἀγαποῦν καὶ εἶναι ἀγωνιστὲς τοῦ ἥθους, καὶ ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς εἶναι δύσκολος, θὰ ἔλεγα σπάνιος. Ὁ Γιώργος Τζιαφέτας εἶχε ὅλες αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις γιὰ νὰ εἶναι ἓνας ὀλοκληρωμένος Ἀκαδημαϊκὸς δάσκαλος καὶ ἓνας μεγάλος κοινωνικὸς ἐργάτης, αὐτόχρονα ἀναντικατάστατος στὸ μεγάλο ἔθνικὸ Δημογραφικὸ Πρόβλημα. Νὰ γιατί ἡ ἐκδημία του ὑπῆρξε ἔθνικὴ ἀπώ-

λεια. Θὰ ἦτο παράλειψη ἂν δὲν ἐτονίζετο ὅτι ὁ ἐκλιπὼν καὶ μὲ τὴν συμβολὴ βέβαια τῆς ἀνταξίας καθ' ὅλα συζύγου του, εἶχε δημιουργήσει ὑπόδειγμα οἴκου γενεῖας τριῶν κοριτσιῶν, γιατί δὲν δίδασκε μόνο ἀλλὰ τηροῦσε τὰ διδασκόμενα. Ἡ μικρὴ αὐτὴ ἀναφορὰ στὸ Γιώργο Τζιαφέτα θὰ κλείσει μὲ τὰ λόγια μὲ τὰ ὁποῖα ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνώση Ἐπιστημόνων» τὸν ἀπεχαιρέτησε κατὰ τὴν ἐξόδιον ἀκολουθία:

Ὁ Γιώργος Τζιαφέτας ὑπῆρξε ἀπὸ τὰ πιὸ δραστήρια μέλη τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, ἓνας γνήσιος ὁμολογητὴς τῶν καιρῶν μας, ἓνας ἀδελφικὸς φίλος ὅλων μας ποὺ ἀγαπούσαμε καὶ ἐκτιμούσαμε πολὺ. Ὁ Γιώργος Τζιαφέτας ὑπῆρξε ἡ ἔκφραση τῆς ταπεινώσεως, τῆς πραότητος, τῆς ἀπλότητος, τῆς ἀγάπης, τῆς γλυκύτητος, τῆς καλῆς συνεργασίας, τῆς συνέπειας, τῆς συνέσεως, τῆς ἀκεραιότητος, τῆς ἀγωνιστικότητος, τῆς δημιουργίας.

Ἡ πρόωρος πρὸς Κύριον ἐκδημία του ἀφήνει πίσω του ἓνα μεγάλο κενό. Θὰ λείπει ὁ σύζυγος, ὁ πατέρας, ὁ γιὸς, ὁ πανεπιστημιακὸς δάσκαλος, ὁ κοινωνικὸς ἐργάτης, ὁ συνεργάτης, ὁ συνάδελφος, ὁ φίλος.

Ἡ βεβαιότης ὅτι βρίσκεται κοντὰ σ' Ἐκεῖνον ποὺ ἀγάπησε καὶ ὑπηρετήσε ἀπὸ πολὺ νέος, ἀμβλύνει τὸν πόνο ὅλων μας, πιστεύοντας πὼς Ἐκεῖνος ποὺ τὸν κάλεσε κοντὰ του θὰ πληρώσει κατὰ τὸ δυνατόν τὰ κενὰ ποὺ ἀφήνει ἡ ἀπουσία του.

Ἡ μνήμη του θὰ μείνει ἀνεξίτηλη γιὰ πάντα μέσα μας.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΔΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁμ. Καθηγητὴς
Οἰκονομικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἐπίκαιρα

ΕΛΛΑΔΑ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ!

Εἶναι μεγάλη καὶ δικαιολογημένη ἡ στενοχώρια ὄλων μας γιὰ τὴν πτῶσι μῆσα στὴν ὁποία βρίσκεται τὸ Ἔθνος μας, ὄχι μόνο στὸν ὕλικό, ἀλλὰ καὶ στὸν πνευματικό τομέα. Πρῶτα στὸν ὕλικό. Οἱ σελίδες αὐτὲς ἐδῶ δὲν παρουσίασαν ποτὲ «τὸν σπουδαῖο». Καὶ εἶναι ἀρκετὸς καιρὸς τώρα πού οἱ καρδιές μας ἀκοῦνε τόσα ἀδέρφια μας νὰ ὑποφέρουν καὶ νὰ θρηνοῦν καὶ νὰ φωνάζουν ἐπειδὴ τοὺς λείπουν πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ὕλική ζωὴ τους μέσα. Τοὺς ἀκοῦμε καὶ πονᾶμε κι ἐμεῖς μαζί τους – διπλά, ἐπειδὴ δὲν μπορούμε, στὸν ὕλικό αὐτὸν τομέα, νὰ τοὺς βοηθήσουμε. Δὲν παραλείπουμε τὸ εὐλογημένο καθήκον νὰ τοὺς ἐμπιστευθοῦμε στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ σὰν ὕλικοί, κατώτεροι, ἄνθρωποι κι ἐμεῖς, δὲν χορταίνουμε μ' αὐτήν.

Φωνάζουν λοιπὸν μαζί τους κι οἱ δικές μας καρδιές. Φωνάζουν, ἀλλὰ κι ἐλπίζουν. Ἐλπίδα ὁμως πού «οὐ καταισχύνει».

Ἀφίνει λοιπὸν τόπο καὶ γι' ἄλλη στενοχώρια, ἀπὸ τὴν **ἠθική υποβάθμισι ὄλων μας**, μόνο πού ἐδῶ δὲν ξεχνᾶμε πὼς ὑπάρχει καὶ **δικό μας φταίξιμο**, ὅτι πολλὰ παραλείψαμε ἀπ' ὅσα μπορούσαμε νὰ κάνουμε, πολλὰ πού ἀκόμα μᾶς περιμένουν καὶ σήμερα...

★ ★ ★

Ἄλλὰ ἔχουμε κι ἄλλην αἰτία πού μᾶς στενοχωρεῖ: Τὸ ὅτι στὴν ἄδικη ἐπίθεση τῶν Σκοπιανῶν γιὰ τὴν Μακεδονία μας δὲν βρέθηκε σχεδὸν κανένας «*Εὐρωπαῖος*» φίλος μας νὰ μᾶς ὑποστηρίξη. Κι ἐδῶ δὲν πρόκειται, κυρίως, γιὰ δικές μας, ὕλικές ἀνάγκες, ἀλλὰ γιὰ κάποιους πού ζητᾶνε νὰ κλέψουνε τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ μας. Τί νὰ τοὺς πῆς, αὐτῶν πού τάζουν ἀνωτερότητα καὶ δικαιοσύνη, ἐνῶ δείχνονται πὼς δὲν δουλεύουν παρὰ μόνο στὸν συμφέρον; Ὁ ξεπεσμός τους εἶναι τόσο μεγάλος, ὥστε φτάνει ν' ἀγγίξη καὶ σένα.

Εἶναι μεγάλο κακὸ ἡ ἀπογοήτεσι. Ἐδῶ ὁμως ἡ θεραπεία εἶναι στὸ χέρι μας: Πρῶτα – πρῶτα, τί μᾶς ἀνάγκασε νὰ πιστέψουμε τὴν ὑποκριτικὴ μεγαλοστομία τους; Τίποτε. Κάθε τόσο, μέσ' ἀπὸ τὰ «παχειὰ λόγια» τους φανερωνόταν πὼς ἡ ἀνωτερότητα στόλιζε μόνο ὠρισμένα διαλεχτὰ ἄτομα, ἐνῶ ὁ πολὺς λαὸς μαρτύραγε πάντα τὴν καταγωγὴ του. Ὑστερα, μεγάλη ζημιὰ μᾶς ἔχει κάμει ἡ ξενομανία μας, τὸ νὰ ὑπερτιμοῦμε δηλαδὴ ὅ,τι εἶναι ξένο, ἀλλοδαπὸ καὶ νὰ υποτιμοῦμε τὸ δικό μας, τὸ ἑλληνικό. Γιὰ ν' ἀποφύγουμε δηλαδὴ τὸν φυλετικὸν ἐγωισμό, ξεχνώντας τὴν «κατ' ἐξοχὴν ἑλληνική» ἀρετὴ τοῦ μέτρου, εἴχαμε ξεπέσει ὥστε νὰ μὴν ἐκτιμοῦμε τὸν ἑαυτό μας! Εἴχαμε – ἐλπίζουμε τώρα νὰ θεραπευτήκαμε. Νὰ καὶ μιὰ ὠφέλεια ἀπ' τῶν σημερινῶν καιρῶν

τὰ παθήματα. Αὐτὰ μᾶς ἔσπρωξαν νὰ ἰδοῦμε, νὰ πλησιάσουμε καὶ νὰ θαυμάσουμε ἐπιτέλους! τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Ἑλληνα ἀνθρώπου – καὶ μαζὶ νὰ ὑπερτονίσουμε (ἐδῶ ὁ ὑπερθετικὸς βαθμὸς δὲν κάνει ζημιὰ) τὶς βαρύτατες ὑποχρεώσεις ποὺ τοῦ δημιουργεῖ ἡ ὑπεροχὴ του αὐτῆ.

Πραγματικὰ τώρα μόλις ἀρχίζουμε νὰ γνωρίζουμε ἀπροκάλυπτα καὶ ἐπομένως πραγματικὰ, τὴν ἀλύτρωτη Ἑλλάδα τῆς Βόρειας Ἡπείρου, τῆς Βόρειας Κύπρου, τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, τῆς πλημμυρισμένης ἀπὸ ἐλληνικὴ παρουσία χώρας βορειότερα ἀπ' τὴ Μακεδονία. Ἐπίσης τώρα μόλις εἶδαμε ἀπὸ κοντὰ καὶ θαυμάσαμε τὰ ἑκατομμύρια τῆς ἀδελφῶν μας (ἄλλες τόσες Ἑλλάδες!) ποὺ ζοῦνε καί... «θαυματουργοῦν»! στὴν Ἀμερικὴ, στὴν Αὐστραλία, ὅλες τὶς ἄλλες χώρες τοῦ Κόσμου, ἀδελφωμένοι μὲ τοὺς αὐτόχθονες κατοίκους. Καὶ τὸ σπουδαιότερο εἶναι ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ψυχῶν εἶναι Ἕλληνες ἴσαμε τὸ βάθος τῆς ψυχῆς τους καὶ φέρνουν στὶς χώρες ποὺ ἔκαμαν δευτέρες Πατρίδες τους, ὅλες τὶς ἀρετὲς τῶν φυλῆς μας, δηλαδὴ τὸν θαυμασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς ἀνωτερότητας τοῦ πνεύματος. Σὲ καθεμιὰ λοιπὸν ἀπ' αὐτὲς τὶς χώρες βρίσκουμε κι ἀπὸ μιὰ Ἑλλάδα, ἀφοῦ παντοῦ βρίσκουμε τὸ βασικότερο αὐτὸ χαρακτηριστικὸ τῆς! Ἀλλὰ μήπως τὸ ἴδιο αὐτὸ χαρακτηριστικὸ δὲν τὸ βρίσκουμε ὀλοζώντανο ἀκόμα καὶ στὶς ἐλληνικὲς κατακτήσεις, ὅπου ὁ ὄρος «ἐλληνικές» ἀναντίρρητα σημαίνει «πνευματικές», ἐκπολιτιστικὲς, ἀφοῦ κανένας ἄλλος λαὸς δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξει παρόμοιες;

Στὸν παραπάνω κατάλογο δὲν πρέπει νὰ παραλείψουμε νὰ προσθέσουμε καὶ τὰ γειτονικά μας κράτη τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς ὁ Θεὸς τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς Εἰρήνης

θὰ βοηθήσῃ τὴν Ἑλλάδα νὰ διαδραματίσῃ τὸν ἴδιο πάντα εἰρηνευτικὸ ρόλο τῆς καὶ στὸν χῶρο αὐτό, πολὺ μικρότερο σὲ ἔκτασι ἀπ' ὅσους ἄλλους ἀναφέρθηκαν ἐδῶ ἀλλὰ πολὺ δυσκολώτερο.

Τέλος, πολὺ σπουδαῖο, ὅμοιο μὲ τὰ ἄλλα πολὺ σπουδαῖα ποὺ ἀναφέρθηκαν πάρα πάνω, εἶναι τὸ ὅτι καὶ στὶς λεγόμενες ἐλεύθερες καὶ πολιτισμένες χώρες τοῦ Κόσμου, ὅσο κι ἂν τὶς ἀσχημίζει ἡ προτίμησι πρὸς τὸ ὕλικὸ συμφέρον, ὄχι μόνον ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ, ἀλλὰ καὶ ὀλοένα αὐξάνει ἡ ἐκτίμησι καὶ ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὸ ἐλληνικὸ στοιχεῖο, πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰδικώτερα πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Κάθε σημεῖο τῆς ὡς τώρα γνωστῆς μας Οἰκουμένης, εἶναι πλημμυρισμένο – καὶ ὀλοένα πλημμυρίζει καὶ περισσότερο – ἀπὸ ἐλληνογενεῖς ἐπιστῆμες, ἐλληνογενῆ καλλιτεχνήματα, ἐλληνογενῆ πνευματικὴ κίνηση καὶ ἀπὸ τὰ σχετικὰ βιβλία, περιοδικὰ καὶ ἄλλα ἐντυπα.

Μποροῦμε λοιπὸν – καὶ πρέπει – νὰ μιλάμε γιὰ Ἑλλάδα τῶν Βαλκανίων, Ἑλλάδα τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Αὐστραλίας. Ἀλλὰ, σωστότερα: **Γιὰ Ἑλλάδα ὅλου τοῦ κόσμου!**

Μιλῆσαμε παραπάνω γιὰ πολλὰ καὶ μεγάλα, θέματα ποὺ καθένα τους ἀπαιτεῖ τὴν προσπάθειά μας, ἥρωικὴ καὶ γενναία, ἀπαιτεῖ δυνάμεις ὑπεράνθρωπες. Ἐπίκαιρα λοιπὸν, μᾶς πλησιάζει τὸ Πάσχα, μὲ τὶς ὑπεράνθρωπες δυνάμεις του, πρῶτα – πρῶτα μὲ τὴ Νηστεία, τὴν Ἱερά Ἐξομολόγησι καὶ τὴ Θεία Κοινωνία. Ἀλλὰ ἄς μὴ παραλείψουμε – γιὰ τὴν κατάλληλη προπαρασκευὴ μας ἀλλὰ καὶ πρόσθετη πνευματικὴν ἀπόλαυσι – τὶς Ἱερὲς Ἀκολουθίες. Ἐτσι θὰ ἔχουμε περάσει «Καλὸ Πάσχα», ὅπως μᾶς εὐχονται κι ἐμεῖς εὐχόμαστε σ' ὅλους!

Π. ΚΛΩΝΑΡΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

Ποικίλα σοβαρά προβλήματα έσωτερικής προελεύσεως και όμαλης κοινωνικής συμβιώσεως, αλλά και εκείνα — και τὰ πλέον σημαντικά — που προέρχονται από έξωγενή αίτια, καθιστούν τους καιρούς μας ιδιαίτερα κρίσιμους και ή άβεβαιότητα για τὸ τί μέλλει γενέσθαι είναι ένα από τὰ κυρίαρχα αίσθήματα που πληρούν τις ψυχές τῶν ανθρώπων. Και τὴν άβεβαιότητα αὐτὴν τὴν έπιτείνει ή σύγχυση και ή έλλειψη άνάλογου πρὸς τὴν έπικρατοῦσα κατάσταση αίσθήματος εὐθύνης από τὴν πολιτική ήγεσία του τόπου. Αὐτὴ ή παρατεινόμενη φλυαρία με τις άλλεπάλληλες δηλώσεις και άντιδηλώσεις, τις διευκρινίσεις και τις διαψεύσεις, που άποτελοῦν τὰ κύρια θέματα τῶν εἰδήσεων και καλύπτουν τὰ πρωτοσέλιδα τῶν έφημερίδων, έπιτείνουν τὴν σύγχυση και έπαυξάνουν τὴν πικρία του λαοῦ.

Τὸ σχόλιο αὐτὸ και ὅσες σκέψεις άκολουθήσουν, άς μη θεωρηθοῦν ότι παραβαίνει τὸ Περιοδικὸ τουτο τὴ γραμμὴ του να στέκεται μακριά από τις πολιτικὲς διαμάχες και τὰ κόμματα. Οὔτε χρειάζεται άλλωστε. Είναι τόσο γενική ή πίκρα του λαοῦ, ὡστε δέν μπορεί να γίνει κανένας ειδικὸς έντοπισμός. Και οὔτε καχύποπτος λογισμὸς ότι τάχα τούτην ή εκείνην τὴν παράταξη έννοοῦμε θά είχε κάποια έλπίδα να βρει στήριγμα.

Ἐκείνο τὸ ὁποῖο εκ πρώτης ὄψεως διαπιστώνει κανείς είναι ή έπιβεβαίωση τῆς γνώμης που είχε διατυπώσει πρὸ μισοῦ περίπου αἰῶνα ὁ Βρετανὸς ὑπουργὸς τῶν έξωτερικῶν ὁ Ἔρνεστ Μπέβιν, ότι ή «Ἑλλάδα οὐδέποτε θά ὀρθοποδήσει, έφ' ὅσον οἱ ήγέτες της σπαταλοῦν τὸν χρόνον προσπαθοῦντες συνεχῶς ά-

πὸ έβδομάδα σε έβδομάδα να επιτύχουν άλλαγή τῆς κυβερνήσεως».

Μιά τέτοια πρακτική στην πολιτική μας ζωὴ είναι προφανές ότι αντί να συντελεῖ στην προώθηση τῶν θεμάτων μας, ὀδηγεῖ στο τέλος και τὸν άποσυντονισμὸ τῶν δυνάμεων του έθνους.

Βέβαια περνάμε δύσκολους καιρούς και άντιμετωπίζουμε και προβλήματα που μᾶς έπεβλήθησαν άπ' έξω. Και άκριβῶς αὐτὴ τὴν κρίσιμο περίοδο λείπει εκείνο που άκριβῶς απαιτεῖται: ή ψυχὴ. «Τὸ άληθινὸ ένδιαφέρον που θά βάλει κάτω τὴν έλληνική έξυπνάδα και θά προσφέρει στὸν έλληνικὸ λαὸ τουτο τουλάχιστον: τὴν παρηγοριά πὼς γίνεται ὅ,τι μπορεί να γίνει. Τί βλέπει ὁμως τουτος ὁ λαός; Τόσες άπασχολήσεις και άντεγκλήσεις και συζητήσεις για θέματα δευτερεύοντα και τριτεῦοντα, τόσες διαμάχες για τούτη ή εκείνη τὴν φιλοδοξία, τους κομματικὸς ὑπολογισμοῦς, ένῶ τὰ άληθινά και τὰ μεγάλα προβλήματα δέν άπασχολοῦν οὔτε καν για δημαγωγία» (Ἔτσι σχολίαζε σε άνάλογη έθνική περίσταση τὴν έλληνική επικαιρότητα στην άρχὴ του δευτέρου ήμίσεως του αἰῶνα μας ὁ Ἄλ. Τσιριντάνης).

Γιατί, ὅπως διαφαίνεται σαφέστατα, τὴν ὁμαλή πορεία του τόπου, τὴν ὁποία ὑπονομοῦν οἱ πάσης φύσεως φανατισμοί και μισαλλοδοξίες, δέν τὴν εξασφαλίζουν και οἱ τελειότεροι θεσμοί, που ὁμως άποδεικνύονται εὐθραυστοί, όταν δέν τους ὀχυρώνει τὸ πνεῦμα τῆς δημοκρατικῆς άνεκτικότητας και τῆς έθνικῆς άλληλεγγύης.

Τὰ πράγματα λοιπὸν ὑπαγορεύουν για μιὰ άλλη φορά τὴν ανάγκη τῆς μεγάλης άλλαγῆς. Ἡ πιὸ μεγάλη άλλαγή που πρέπει να πραγματοποιηθεῖ στη χώρα μας άνήκει στην ήθική σφαίρα. Οἱ

άλλες αλλαγές, οί θεσμικές... δέν θά εϋδοκιμήσουν άκόμη και άν εΐναι όρθές, παρά μόνον άν αλλάξει ή άτμόσφαιρα τής πολιτικής μας ζωής.

ΠΡΩΩΡΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ

Συνέβη και αυτό! Δύο δεκάχρονα παιδιά στο Λίβερπουλ σκότωσαν πρό καιρού ένα νήπιο δύο ετών. Το φρικτό αυτό περιστατικό - τραγικό και από την πλευρά του άθώου θύματος αλλά και των άνηλικών έκτελεστών του φόνου - προάγει την σκέψη και προς την κατεύθυνση των όποιωνδήποτε συνενόχων και ήθικών άτυουργών. Και στην προκειμένη περίπτωση, χωρίς να εΐναι γνώσης κανείς των λεπτομερειών του δράματος αυτού, δέν μπορεί να άποκλείσει τον όλεθριο ρόλο των τηλεοπτικών έκπομπών με τις επαναλαμβανόμενες σκηνές βίας και έγκλήματος, που άποτελούν καθημερινό θέαμα για πολλά έκατομμύρια παιδιών ανά τον κόσμο, μεταξύ των όποιων συγκαταλέγονται και οί πρωταγωνιστές παρομοίων κακουργημάτων.

Και άν διανοηθεί κανείς, προκειμένου να εξαλειφθούν ή τουλάχιστον να μειωθούν τέτοια θλιβερά περιστατικά, να συστήσει κάποια προληπτικά μέτρα έλέγχου των έκπομπών αυτών θα άντιμετώπιζε την κατακραυγή για την προτεινόμενη «λογοκρισία και περιορισμό τής έλευθερίας του έκφράζεσθαι».

Δέν θα πρέπει όμως να ξεσπάσει κατά μείζονα λόγον, θύελλα διαμαρτυριών κατά των άσυνειδήτων παραγωγών των ταινιών αυτών και των ύπευθύνων των τηλεοπτικών έκπομπών, οί όποιοι με την άνεξέλεγκτη δραστηριότητά των γίνονται προαγωγοί των νέων στο έγκλημα και συνένοχοι στον βίαιο τερματισμό τής ζωής άθώων προσώπων;

Και έν προκειμένω διερωτάται κανείς: δέν προηγείται ή κατοχύρωση του

δικαιώματος τής όρθής άγωγής και τής ήθικής συγκροτήσεως των νέων ανθρώπων, άντι τής προαγωγής των στη βία και την διαφθορά και εκείνου τής προασπίσεως τής ζωής των θυμάτων, έναντι ένός άμφιβόλου άξίας επιχειρήματος, προκειμένου να εξασφαλισθεί ή άνεξέλεγκτη κατάχρηση του δικαιώματος τής έλευθερίας τής έκφράσεως;

ΜΙΑ ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ ΟΜΟΛΟΓΙΑ

Άγνοεΐτο από τετραετίας ή τύχη ένός νέου οίκογενειάρχη από την Βόρειο Ήπειρο, του Θωμά Μπότα, όποτε πρόσφατα, πιεζόμενος προφανώς από αισθήματα έννοχής, ένas άλβανός στρατιώτης άπεκάλυψε το φοβερό έγκλημα, στο όποιο συμμετείχε και ό ίδιος εις βάρος του έν λόγω όμοεθνούς μας, εις έφαρμογήν των έντολών των τότε τυράννων του καταρρεύσαντος κομμουνιστικού καθεστώτος τής Άλβανίας.

Στην προσπάθειά του να διαφύγει από τον έρυθρόν «παράδεισον» προς την Έλλάδα ό Θ. Μπότας συνελήφθη από τους μεθοριακούς φρουρούς και ύστερα από άγριον ξυλοδαρμό έτάφη ζωντανός.

Δέν έκπλήσσει βέβαια ή όμολογία αυτή του άλβανού στρατιώτη για την θηριωδία των όργάνων του καθεστώτος του Άλία με την άποκάλυψη ένός έπι πλέον έγκλήματος κατά άνυπερασπίστων πολιτών, αλλά δημιουργεί εύλόγους άπορίες για την έλλειψη ειλικρινείας και εύαισθησίας όρισμένων έκπροσώπων τής δημόσιας ζωής στην Έλλάδα, οί όποιοι, άν και έγνωρίζαν την οίκονομική κατάσταση και τις άπάνθρωπες μεθόδους διακυβερνήσεως στο έσωτερικό τής Άλβανίας, παραπλανούσαν την έδω κοινή γνώμη και έδίδασκαν τά έλληνοπούλα, ότι στην γειτονική χώρα συντελείται σοβαρό έργο για την οικόδομη του σοσιαλισμού. Βέβαια και

μέ την σημειωθείσα τὰ τελευταῖα δύο χρόνια μεταβολή στὰ πολιτικά πράγματα στὴν Ἀλβανία δὲν σημαίνει ὅτι ἔχουν κατοχυρωθεῖ τὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων τῆς Βορείου Ἡπείρου. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ ὡς μνημόσυνο στῶν ἀθῶων θυμάτων τῆς κομμουνιστικῆς τυραννίας, θὰ πρέπει οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες σὰν ἡγεσία καὶ σὰν λαὸς νὰ συμπαρασταθοῦν ἐνεργὰ στοὺς ἀγῶνες τῶν ἀλυτρώτων Βορειοηπειρωτῶν γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ ἐξασφάλιση τῶν δικαιωμάτων των ποὺ εἶχαν ἤδη ἀναγνωρισθεῖ ἐδῶ καὶ ὀκτῶ δεκαετίες περίπου μὲ τὸ πρωτόκολλο τῆς Κερκύρας.

ΕΠΩΝΥΜΟΙ ΚΑΙ ΑΝΩΝΥΜΟΙ

Σύμφωνα μὲ τὴν ὀρολογία ποὺ ἔχει ἐπικρατήσῃ στὸν Τύπο καὶ τὰ ἄλλα μέσα ἐνημερώσεως (Ραδιόφωνο, Τηλεόραση) οἱ ἄνθρωποι χωρίζονται σὲ δύο κατηγορίες, τοὺς «ἐπώνυμους» καί, κατὰ συνέπεια, σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους, τοὺς «ἀνώνυμους».

Ὅλος ὁ θόρυβος καὶ ὄλη ἡ προβολὴ γίνεται γιὰ τοὺς «ἐπώνυμους». Οἱ «ἀνώνυμοι» καὶ τὰ ἔργα τους εἶναι ὑλικὸ μόνο γιὰ τὰ ψιλὰ γράμματα τῶν ἐφημερίδων ἂν δὲν εἶναι, μερικὲς φορές, καὶ γιὰ εἰρωνία ἢ κατηγορίες γιὰ ὀπισθοδρομικότητα, ἀποπροσαρμοστικότητα καὶ πουριτανισμό.

Βλέπετε, ἔχουμε καὶ τὶς κατηγορίες τῶν «προοδευτικῶν» καὶ τῶν «ὀπισθοδρομικῶν», τῶν «δημοκρατικῶν» καὶ κατὰ ἀντιδιαστολή, τῶν «μὴ δημοκρατικῶν».

Αὐτὰ εἶναι μερικὲς ἀπὸ τὶς ταμπέλες ποὺ κολλᾶνε στοὺς ἀνθρώπους στὰ διάφορα μέσα ἐπικοινωνίας (καὶ ὄχι μόνον αὐτά).

Τώρα, μὲ ποιά κριτήρια χωρίζονται οἱ ἄνθρωποι στοὺς «ἐπώνυμους», «ἀνώνυμους» καὶ τὶς ἄλλες κατηγορίες, αὐτὸ εἶναι μιὰ ἄλλη ὑπόθεση.

Κανένας, βέβαια, δὲν ἀμφισβητεῖ ὅτι μέσα στὴν ἑλληνικὴ ἀλλὰ καὶ τὴ διεθνή κοινωνία ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ ξεχωρίζουν γιὰ τὰ ἐπιστημονικὰ ἢ καλλιτεχνικὰ τους προσόντα καθὼς καὶ γιὰ τὶς πολιτικὲς, κοινωνικὲς καὶ ἀνθρωπιστικὲς δραστηριότητές τους. Ἔτσι δὲν εἶναι ἀδικοιολόγητοι, γιὰ παράδειγμα, οἱ συγκίνηση καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ λαοῦ γιὰ τὶς πρόσφατες ἀσθένειες καταξιωμένων καλλιτεχνῶν (Ὀδυσσεὰ Ἑλύτη, Δημητρίου Χόρν) ὅπως καί, παλαιότερα, γιὰ ἄλλες προσωπικότητες τοῦ πνεύματος, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης.

Προβάλλονται ὁμως πάντοτε τέτοιες προσωπικότητες; Ἡ μήπως μέσα στοὺς πολλοὺς καὶ διαφόρους «ἐπώνυμους» κατατάσσονται συνήθως καλλιτέχνες, δημοσιογράφοι, ἄνθρωποι τοῦ πλούτου καὶ τῶν κοσμικῶν σαλονιῶν, πολιτικάντηδες καὶ ἄλλα πρόσωπα ποὺ ἢ προσφορά τους ὄχι μόνο δὲν εἶναι ἀξιόλογη καὶ θετικὴ ἀλλὰ ἀντίθετα μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα τους σκανδαλίζουν καὶ ἀποπροσανατολίζουν τὸ λαὸ μας;

Σὲ προηγούμενο σχόλιο τῶν «Ἀκτινῶν» μὲ τίτλο «Πρότυπα καὶ ἀξίες» εἶχε ἐπισημανθεῖ ὅτι σὰν πρότυπα προβάλλονται συνήθως τραγουδιστὲς τῆς ροκ μουσικῆς κ.λ.π. ἐνῶ παραλείπεται ἢ προβολὴ ἀξιολογῶν ἀνθρώπων ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν ἀξιωμακτὰ πρότυπα γιὰ τοὺς νέους μας.

Ἐπὶ τοῦτο πολλοὶ «ἀνώνυμοι» ποὺ ἢ προσωπικότης καὶ τὸ ἔργο τους θὰ ἔπρεπε νὰ γίνονται «πρωτοσέλιδα» τῶν ἐφημερίδων καὶ πρῶτες εἰδήσεις τῶν ραδιοτηλεοπτικῶν μας μέσων.

Ἐπειδὴ ὁμως «ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προφέρεῖ ὁ ἄνθρωπος τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ πονηρὸν» (Λουκ. στ' 45) γι' αὐτὸ καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν δημοσιευμάτων καὶ ἐκπομπῶν εἶναι ἀνάλογο μὲ τὸ ψυχικὸ περιεχόμενο τῶν ὑπευθύνων τῶν εἰδησεογραφικῶν καὶ ψυχαγωγικῶν

έκπομπών.

Και δυστυχώς, συνήθως το περιεχόμενο αυτών είναι αποπροσανατολιστικό και άκατάλληλο (με έπαινετές, βέβαια, εξαιρέσεις).

ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ

Όπως έγραψαμε στά «Σχόλια» του τεύχους Φεβρουαρίου των «Ακτινών» το πόρισμα που έδωσε στη δημοσιότητα ο πρόεδρος της Διακομματικής Έπιτροπής της Βουλής σχετικώς με το δημογραφικό πρόβλημα στον τόπο μας, είναι πολύ απογοητευτικό για το μέλλον του Έθνους μας.

Σύμφωνα με το πόρισμα ή γεννητικότητα στην Ελλάδα «βρίσκεται στά χαμηλότερα επίπεδα της Εύρώπης» και με το ρυθμό αυτό «το 2015 ο πληθυσμός της χώρας μας θα έχει μειωθεί κατά 500.000 άτομα».

Και να σκεφθεί κανείς ότι πέραν από τον περιορισμό γεννήσεων παιδιών, κάθε νέου άνδρου, στο ένα ή το πολύ δυο παιδιά, πραγματοποιείται και το μεγάλο έγκλημα των άμβλώσεων που υπολογίζονται σε 300.000 κάθε χρόνο!

Πραγματική γενοκτονία έμμεση αλλά και άμεση. Το θέμα αυτό είναι ευχάριστο ότι άρχισε να προβληματίζει πολλούς άρμοδίους και μη από διάφορους πολιτικούς ή κοινωνικούς χώρους.

Η αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού έχει πολλές πλευρές (οικονομικές, εργασιακές, περιβαντολογικές, οικιστικές, κοινωνικής πρόνοιας κ.λ.π.) αλλά, κατά κύριο λόγο, πνευματικές και ήθικες.

Είναι, βέβαια, αλήθεια ότι οί σημερινές συνθήκες ζωής, ιδιαίτερα δέ οίς άστικές περιοχές, παρουσιάζουν πολλές δυσκολίες στη γέννηση και τή φροντί-

δα για σωστή διαπαιδαγώγηση και ανάπτυξη των παιδιών.

Οί ανάγκες, σε πολλές περιπτώσεις, εργασίας και των δύο συζύγων, το πυκνοδομημένο άστικό περιβάλλον με τις άνθυγιεινές συνθήκες, οικονομική κρίση με την άνεπαρκή, πολλές φορές, κοινωνική πρόνοια, ή έλλειψη σοβαρών κινήτρων για τή γέννηση και τή ανάπτυξη πολλών παιδιών, όλα αυτά άποτελούν άνασχετικούς παράγοντες.

Είναι, πάντως, γεγονός ότι τον τελευταίο καιρό ο προβληματισμός για το θέμα αυτό συνετέλεσε στη λήψη ώρισμένων μέτρων ένισχύσεως των πολυτέκνων, φορολογικών έλαφρύνσεων, εργασιακών διευκολύνσεων των μητέρων μικρών παιδιών, δημιουργίας και άλλων βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών κ.λ.π.

Τά μέτρα όμως αυτά δέν είναι, άσφαλώς, έπαρκή και χρειάζεται μεγαλύτερη ανάπτυξη της κοινωνικής πρόνοιας στον τομέα αυτό. Όσα μέτρα όμως κι αν ληφθούν το πρόβλημα δέν θα λυθεί αν δέν δημιουργηθούν και οί κατάλληλες πνευματικές και ήθικες προϋποθέσεις.

Η γέννηση παιδιών είναι θείο έργο και συνεπώς προϋποθέτει πίστη στην Πρόνοια και τήν αγάπη του Θεού, αλλά και διάθεση θυσίας.

Αυτή όμως ή πίστη και ή διάθεση δέν μπορεί να υπάρξει χωρίς τήν άνάλογη πνευματική και ήθική καλλιέργεια.

Μόνο με αυτή τήν προϋπόθεση μπορούν να δημιουργηθούν σωστές οικογένειες (και όχι έλεύθερες συμβιώσεις) που θα γίνουν συνδημιουργοί του Θεού στη γέννηση και ανάπτυξη παιδιών.

Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΥΠΟΥ
της Χ.Ε.Ε.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΧΡΕΟΣ

Κύριε Διευθυντά,

Στις 30 Μαρτίου συμπλήρωσε ένα χρόνο από την έκδημία του, ο σκαπάνεας της Μακεδονίας, ο άνθρωπος που συνέλαβε το νόημα της Ιστορίας για την επιβίωση ενός Έθνους, ο Μανώλης Ανδρόνικος.

Γεννήθηκε στην Προύσα της Μ. Ασίας το 1919 και έκλεισε μέσα του την παράδοση του μαρτυρικού Έλληνισμού της Ανατολής.

Αγάπησε βαθειά την Ελλάδα και την υπηρέτησε πιστά με την αρχαιολογική του σκαπάνη.

Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, όπου έλαβε και το διδακτορικό δίπλωμα. Μετεκπαιδεύτηκε στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και το 1964 έγινε τακτικός καθηγητής της Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Έλαβε μέρος σε πολλά διεθνή συνέδρια με σχετικές ανακοινώσεις και έγραψε πολλά αυτότελη έργα.

Είναι γνωστό ότι εκείνο που τον έκανε διάσημο ανά το πανελλήνιο και όλον τον πολιτισμένο κόσμο, είναι οι συνεχείς ανασκαφές και έρευνες στη Βέροια, στη Νάουσα, στη Χαλκιδική, στο Κιλκίς και κυρίως στη Θεσσαλονίκη και τη Βεργίνα.

Αγωνίστηκε 25 ολόκληρα χρόνια και δικαιώθηκε στις προβλέψεις του.

Οι βασιλικοί τάφοι της Βεργίνας και οι άλλοι θησαυροί κατοχυρώνουν την ελληνικότητα της Μακεδονίας.

Τα υπέρλαμπρα αρχαιολογικά ευρήματα, το περίφημο άστρο της Βεργίνας στη χρυσή λειψανοθήκη, που έγινε αντικείμενο κλοπής από τους γείτονες

Σκοπιανούς, τα δύο χρυσά στεφάνια «ύψισης καλλιτεχνικής εργασίας και κόσμησης», τα ψηφιδωτά και όλος ο θησαυρός της Βεργίνας, «μαρτυρούν την ύψηλη πολιτιστική στάθμη του μακεδονικού βασιλείου στα χρόνια του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου», όπως γράφει ο ίδιος ο Ανδρόνικος.

Οι μαρμάρινες ἐνεπίγραφες στήλες με τα ελληνικά ονόματα: Άλκιμος, Άλκέτας, Φιλώτας, Κλείτος, Ξενοκράτης, είναι αδιάψευστοι μάρτυρες της ελληνικής Μακεδονίας.

Η αίθουσα της Βεργίνας στο Μουσείο Θεσσαλονίκης, πιστοποιεί το μεγαλείο του άπαράμιλλου ελληνικού πολιτισμού και ευαίσθητοποιεί τον επισκέπτη.

Η λαμπρότης των εύρημάτων είναι επίτευγμα της εργασίας και του μόχθου των προγόνων, ή σημερινή όμως προσφορά τους στην Ελλάδα και τον πολιτισμό, είναι επίτευγμα του άκαταπόνητου Μανώλη Ανδρόνικου, που πλήρωσε το χρέος του στην Ιστορία. Το όνομά του δέθηκε μ' αυτήν.

Χρέος δικό μας το έργο του να συνεχισθεί και να έλθουν και άλλα αδιάψευστα τεκμήρια σε φώς για την ελληνική Μακεδονία. Είναι έθνική ανάγκη. Είναι θωράκιση της Ελλάδος.

Η διάσωση της Ιστορίας ενός τόπου συμβαδίζει με τη διάσωση των πνευματικών αξιών, για τις όποιες τόσο αγωνίζονται οι «Άκτινες».

Τις εύχαριστούμε.

Με εξααιρετική τιμή

ΜΕΛ. Ι. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΙΔΡΥΣΗ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥΠΟΛΗ

Ἄξ. Κύριε Διευθυντά,

Ἡ Σύγκλητος τοῦ Ἐ. Μ. Πολυτεχνείου ὕστερα ἀπὸ ἀλλεπάλληλες συνεδριάσεις καὶ ἀποφάσεις, τελικὰ ἐνέκρινε κατὰ τὴν ἱστορική συνεδρίαση τῆς 9-10-92 τὴν ἴδρυση Ἱεροῦ Ναοῦ στὴν Πολυτεχνειούπολη Ζωγράφου καθαροῦ ἔσωτερικοῦ ἔμβαδοῦ 160 τ. μ. καὶ πλησίον τοῦ κτιρίου Διοικήσεως (Πρυτανείας), ὅπου ἡ θέση εἶναι πλήρως καὶ σαφῶς καθορισμένη.

Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ τῶν Πρυτανικῶν Ἀρχῶν καὶ τῆς Συγκλήτου ἐπάρθηκε κατόπιν ἐπανελημμένων παραστάσεων μεταξύ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ καὶ τῶν Ἀρχῶν τοῦ Ἰδρύματος, πού ἔδειξαν κατανόηση καὶ συγκατάθεση παρὰ τὶς ἐκδηλωθεῖσες ἀντίρροπες δυνάμεις.

Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι ὑπῆρξαν καὶ ἀτυχεῖς περιπτώσεις μελῶν τῆς Πανεπιστημιακῆς Κοινότητος, τὰ ὅποια μὴ μπορώντας εὐθέως νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἴδρυσή του, ἠθέλησαν νὰ τὸν ὑποβαθμίσουν εἴτε ὡς πρὸς τὸ ἔμβαδόν, εἴτε ὡς πρὸς τὴν τοποθεσία, πού θὰ ἀνεγείρε-

το. Τελικὰ ἐπεκράτησε αὐτὸ, πού προαναφέραμε, πρὸς δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὴν 21η Δεκεμβρίου 1992 προκήρυξε τὸ Ε. Μ. Π. πανελλήνιο ἀρχιτεκτονικὸ διαγωνισμὸ προσχεδίων μέσω τοῦ Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδας (Τ. Ε. Ε) στὸ 1741 τεύχος αὐτοῦ γιὰ νὰ ἐπιλεγεῖ ἡ καλύτερη ἀρχιτεκτονικὴ μελέτη.

Τὴν 22αν Φεβρουαρίου 1992 ἔληξε ἡ ἡμερομηνία ὑποβολῆς τῶν μελετῶν. Ἄνω τῶν ὀγδοήκοντα ἀρχιτεκτόνων μηχανικῶν ἔχουν ἐκδηλώσει ἐνδιαφέρον καὶ λαμβάνουν μέρος στὸ διαγωνισμὸ.

Οἱ μελέτες θὰ κριθοῦν ἀπὸ ἐνεαμελῆ ἐπιτροπὴ κρίσεως συσταθεῖσα συμφώνως πρὸς τὶς διατάξεις τῆς Νομοθεσίας περὶ Ἀρχ. Διαγωνισμῶν.

Ἄς εὐχόμεθα ὅλοι μας ὁ Ἅγιος Θεὸς νὰ εὐλογῆσει τὸ ἔργο αὐτὸ καὶ νὰ ἔλθει εἰς πέρας.

Κατ' ἐξουσιοδότηση τῆς
Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱ. Ναοῦ.

Ι. Θ. ΧΑΤΗΝΣ
Καθηγητῆς Ε. Μ. Π.

«**AKTINES**». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν Ἰην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτῆτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντῆς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Δ. Σταματοπούλος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους δρχ. 100. Ἐτησίᾳ συνδρομῆ, ἔσωτερικοῦ δρχ. 1000, ἔξωτερικοῦ δολ. 18. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα, δημοσιεύόμενα, ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Ἀπρίλιος 1993

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Ἡ ΔΑΜΑΣΚΟΣ»
Ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός» κυκλοφόρησαν:

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ι. ΓΚΙΑΛΑΣ
(Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ)

Περιλαμβάνει τὴ βιογραφία
τοῦ ποιητοῦ καὶ μελετήματα γιὰ τὸ ἔργο του.

*

ΑΥΤΟΙ ΔΕΝ ΥΠΕΚΥΨΑΝ

Γ' ἔκδοση.

*

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΦΩΤΑ ΚΑΙ ΣΚΙΕΣ

Δοκίμια πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ.

*

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΜΠΟΛΕΤΣΗ

ΡΑΨΩΔΙΑ

Β' ἔκδοση

συμπληρωμένη καὶ διορθωμένη ἀπὸ τὸν ποιητὴ.

Ἐπίσης ἐντὸς τῶν ἡμερῶν κυκλοφοροῦν
δύο ἀκόμη Συλλογές τοῦ ἀειμνήστου ποιητοῦ

Στεφάνου Μπολέτση

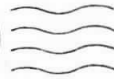
μὲ τίτλο:

«Ραψωδία» Β' (1947-1949)

«Ραψωδία» Γ' (Κύπρος)

Δύο ποιητικὲς Συλλογές, ποὺ συμπληρῶνουν τὸ ἔργο τοῦ ποιητοῦ.

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»
Καρύτση 14-105 61 ΑΘΗΝΑ-Τηλ. 32 21 283

**«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»
ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

**Κατάλογος τῶν βιβλίων πού ὑπάρχουν σήμερα
στά γραφεῖα τῶν «᾽Ακτίνων»**

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α'.....	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β'.....	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Α'.....	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Β'.....	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ Τόμος Α'.....	1000
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για κορίτσια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω)....	800
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ.....	100
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΑΡΜΟΝΙΑ.....	500
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ (Β' ἔκδοσις).....	300
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ.....	300
ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ.....	300
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ.....	300
ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ.....	300
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ.....	300
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ.....	300
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.....	300
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ.....	300

**Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «᾽Ακτίνων» πού ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευ-
θοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφω-
νήσουν στὸ τηλέφωνο τῶν «᾽Ακτίνων»: 32 35 023**